

پناہگاہ توحید

نویسندگان

عبد اللہ بن عبد الرحمن الجبرین

عبدالرحمن بن ناصر السعدی

عبدالعزیز بن عبداللہ بن باز

محمد صالح العثیمین

ناصر بن عبد الکریم العقل

مترجم

اسحاق دبیری رحمۃ اللہ علیہ

شناسنامه کتاب

پناهگاه توحید	نام کتاب:
گروهی از علما	تألیف:
اسحاق دبیری <small>رحمته الله</small>	ترجمه:
1392 ه. ش / 1435 ه. ق	سال چاپ:
ششم	نوبت چاپ:

---

www.aqeedeh.com

www.islamhouse.com

www.sadaislam.com

www.videofarsi.com

www.islamtxt.net

www.mowahedin.com

سایت های مفید:

Mowahedin Group

contact@mowahedin.com

فهرست

- مقدمه..... ۱
- فصل اول: انحراف در تاریخ بشر، و نگاهی به تاریخ کفر، إلحاد، شرک و نفاق..... ۳
- بخش اول: آغاز انحراف در تاریخ بشریت..... ۵
- بخش دوم: شرک و انواع آن..... ۹
- تعریف شرک..... ۹
- انواع شرک..... ۱۲
- فرق بین شرک اکبر و شرک اصغر..... ۱۷
- بخش سوم: تعریف کفر و انواع آن..... ۱۷
- أ - تعریف کفر..... ۱۷
- ب - انواع کفر: کفر دو نوع است:..... ۱۸
- نوع اول: کفر اکبر که انسان را از دایره اسلام خارج می کند، و خود به پنج نوع تقسیم می شود:..... ۱۸
- نوع «الف» - کفر تکذیب..... ۱۸
- نوع «ب»: کفر عناد و تکبر همراه با تصدیق..... ۱۸
- نوع «ج»: کفر شرک و گمان..... ۱۸
- نوع «د»: کفر اعراض و روی گردانی..... ۱۹
- نوع «ه»: کفر نفاق..... ۱۹
- نوع دوم - کفر اصغر..... ۲۰
- فرق میان کفر اکبر و کفر اصغر..... ۲۱

بخش چهارم: تعریف نفاق و انواع آن..... ۲۲

«أ» تعریف نفاق..... ۲۲

«ب» انواع نفاق..... ۲۴

نوع اول: نفاق اعتقادی..... 24

نوع دوم: نفاق عملی..... 26

فرق بین نفاق اکبر و نفاق اصغر..... ۲۷

بخش پنجم: شرح حقیقت جاهلیت، فسق، گمراهی و ارتداد، اقسام و احکام

هریک..... ۲۹

۱- جاهلیت..... ۲۹

۲- فسق..... ۳۱

۳- گمراهی [ضلال]..... ۳۲

۴- ارتداد، اقسام و احکام آن..... ۳۴

احکامی که پس از اثبات ارتداد، بر مرتد جاری می‌شود..... ۳۵

فصل دوم: اقوال و افعالی که با توحید منافات دارد و به آن نقص وارد می‌کند

شامل بخشهای زیر است:..... ۳۷

ادعای کسانی که می‌گویند: با نگاه کردن به کف دست، فنجان و ستارگان

غیب می‌دانند..... ۳۹

سحر، افسون‌گری، فال‌گیری..... ۴۲

پیش کش کردن قربانی‌ها و نذور و هدایا برای اماکن زیارتی، قبور و تعظیم

آنها..... ۴۷

حکم تعظیم تماثیل و نصبهای یادبود..... ۵۳

حکم مسخره کردن دین و اهانت به ارزشهای آن..... ۵۵

نظریه‌ی مادی‌گرایی درباره‌ی حیات و مفاسد این نظریه..... ۵۹

رقی و تمائم..... ۶۴

سوگند به غیر خدا، توسل و طلب فریادرسی از مخلوق..... ۶۸

ا- سوگند..... ۶۸

ب- حکم توسل به مخلوق برای نزدیک شدن به الله..... ۷۱

فصل سوم: عقیده‌ی صحیح در خصوص پیامبر ﷺ، اهل بیت و اصحابش..... ۷۹

محبت و احترام پیامبر ﷺ بدون افراط و تفریط واجب است..... ۸۱

اطاعت از پیامبر ﷺ و اقتداء به او واجب است..... ۹۰

مشروعیت درود و سلام بر پیامبر ﷺ..... ۹۳

فضایل اهل بیت و رعایت حقوق آنان بدون افراط و تفریط..... ۹۵

فضایل اصحاب رسول الله ﷺ و دیدگاه اهل سنت درباره‌ی آنها و حوادثی که

بین آنها اتفاق افتاد..... ۱۰۰

دشنام و ناسزاگویی صحابه حرام است..... ۱۱۰

مقدمه

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على نبيه الصادق الأمين نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين... وبعد.
در این کتاب علم توحید با عبارات ساده، به تفصیل شرح داده شده، تا برای عموم قابل استفاده باشد.

در نوشتن این کتاب از منابع موثق و معتبر ائمه‌ی بزرگوار استفاده شده،
بویژه از کتاب‌های شیخ الإسلام ابن تیمیه، علامه ابن القیم، شیخ الإسلام
محمد ابن سلیمان التمیمی، و شاگردان او که از پیشگامان این دعوت مبارک
بوده‌اند.

بدون شک، علم عقیده در اسلام، از علوم اساسی و پایه‌ای است که از
لحاظ فراگیری و آموزش و عمل باید مورد عنایت خاصی قرار گیرد تا در
پرتو آن اعمال، صحیح و مورد قبول الله قرار گرفته، و به عمل‌کنندگان نفع
برساند، خصوصاً در این زمان که افکار انحرافی از قبیل بی‌دینی، تصوف،
رهبانیت، قبرپرستی، بدعات و خرافات رواج پیدا کرده است، در صورتیکه
مسلمانان، به عقیده‌ی صحیح برگرفته از کتاب خدا و سنت رسول الله و
سیرت سلف پایبند و مسلح نباشند، این امواج و افکار گمراه‌کننده به آسانی
آنها را خواهد بلعید. لذا این خطر بزرگ ایجاب می‌کند که آموزش عقیده‌ی
صحیح به مسلمانان از مصادر اصلی آن [قرآن و سنت صحیح مطابق با فهم
سلف در اولویت برنامه‌های آموزشی همگان] قرار گیرد.

وصلی الله علی نبینا محمد وعلی آله وصحبه وسلم

فصل اول

انحراف در تاریخ بشر، و نگاهی به تاریخ کفر، إلهاد، شرک و نفاق

این فصل شامل بخش‌های زیر است:

بخش اول: انحراف در زندگی بشری.

بخش دوم: شرک و انواع آن.

بخش سوم: کفر و انواع آن.

بخش چهارم: نفاق و انواع آن.

بخش پنجم: شرح و بیان هر کدام از واژه‌های: جاهلیت، فسق، گمراهی و

ارتداد، اقسام و احکام هر کدام.

بخش اول: آغاز انحراف در تاریخ بشریت

خداوند بندگانش را آفرید تا او را عبادت کنند و آنچه که جهت ادامه‌ی زندگی به آن نیاز دارند همچون رزق و غیره را برایشان مهیا نمود، خداوند می‌فرماید:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾﴾ [الذاریات: 56].

«جن و انس را خلق نکردم مگر برای اینکه مرا عبادت کنند، از آنان هیچ روزی نمی‌خواهم و نمی‌خواهم که طعام بدهند، به تحقیق فقط خداوند روزی‌دهنده و صاحب قدرت فراوان است.»

اقرار بوجود الله و اینکه فقط او شایسته‌ی عبادت است در فطرت و سرشت هر انسانی نهفته است، چنان‌چه این فطرت به همان صورت سالم بماند، انسان خود به خود به وحدانیت و محبت او اقرار می‌کند، او را عبادت کرده و کسی را شریک او قرار نمی‌دهد. و در حقیقت شیطان‌های جن و انس هستند که او را منحرف کرده و با وسوسه‌های پوچ و بیهوده گناهان را در نظر زیبا جلوه می‌دهند، لذا توحید امری فطری، و شرک پدیده‌ای جدید و وارداتی است. خداوند می‌فرماید:

﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾﴾ [الروم: 30].

«خالصانه به دین اسلام روکن؛ دین اسلامی که الله همه‌ی مردم را بر آن خلق کرد و هیچ دگرگونی در خلقت الله بوجود نمی‌آید.»

و پیامبر ﷺ می فرماید: «كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يَهُودَانِيهِ أَوْ نَصْرَانِيهِ أَوْ يُمَجَّسَانِيهِ»^(۱). «هر مولودی بر فطرت اسلام متولد می شود، پس از آن پدر و مادرش او را یهودی، نصرانی یا مجوسی می گردانند».

بنابراین، اصل در بنی آدم توحید و دین از زمان آدم و فرزندان وی تا مدتی طولانی، اسلام بوده است.

خداوند می فرماید:

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّخَذُوا آلَ الْاِنْبِيَاءِ اَوْلِيَاءَ لَوْ لَمْ يَأْتِ الْبُرْهَانُ لَكُنَّا بِاُولَئِكَ لَمَعْلُومِينَ﴾ [البقرة: 213].

«مردم همگی امتی [بردین] واحد بودند [سپس اختلاف کردند] خداوند پیامبران را بشارت دهنده و ترساننده مبعوث کرد».

برای اولین بار شرک و انحراف عقیدتی، در قوم نوح ﷺ بوجود آمد، لذا نوح ﷺ اولین رسول خداوند است.

﴿اِنَّا اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ كَمَا اَوْحَيْنَا اِلَى نُوْحٍ وَالَّذِيْنَ مِنْ بَعْدِهِ﴾ [النساء: 163].

«[ای رسول خدا] ما به تو وحی [نازل] کردیم همچنانکه به نوح و پیامبران بعد از او وحی [نازل] کردیم».

ابن عباس رضی الله عنهما می گوید: فاصله زمانی بین آدم و نوح عليه السلام ده قرن بوده، که همه ی آنان بر دین اسلام بوده اند.

ابن قیم^(۲) می گوید: گفته ی ابن عباس به طور قطع صحیح است. زیرا آیه ی سوره ی بقره در قرائت ابی ابن کعب این چنین است: «فَاخْتَلَفُوا فَبَعَثَ اللّهُ النَّبِيِّينَ» یعنی: «سپس اختلاف کردند، خداوند پیامبران را فرستاد». و

(۱) این حدیث در صحیحین (مسلم و بخاری) از ابوهریره روایت شده است.

(۲) إغاثة المفان (۲/۱۰۲).

قرائت مذبور را این فرموده‌ی خداوند تأیید می‌کند:

﴿وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا﴾ [یونس: 19]

«مردم نبودند مگر بر دینی واحد، سپس دچار اختلاف شدند. [ابتدا مردم همه یک امت بودند سپس اختلاف کردند]».

ابن القیم رحمته الله از این قرائت نتیجه می‌گیرد که سبب بعثت پیامبران این بود که مردم در دین [عقیده] صحیح دچار اختلاف شده بودند همچنانکه عرب ابتدا بر دین ابراهیم علیه السلام بودند.

تا اینکه شخصی به نام، «عمرو ابن لحي الخزاعي» آمد و دین ابراهیم علیه السلام را تغییر داد و با روش خاصی، بتها را به عربستان و حجاز آورد. این بتها به جای الله عبادت شدند و به این ترتیب شرک در این سرزمینهای مقدس و اطراف آن رواج پیدا کرد، تا اینکه خداوند، پیامبرش محمد صلی الله علیه و آله را که خاتم انبیا است، مبعوث کرد. او مردم را به توحید و پیروی از دین ابراهیم فرا خواند. و در راه خدا به نحو احسن جهاد کرد بتها را درهم شکست تا آن که عقیده‌ی صحیح و دین ابراهیم به این سرزمینها بازگشت، و خداوند دینش را به وسیله‌ی او صلی الله علیه و آله تکمیل و نعمتش را بر جهانیان کامل کرد، مردم قرون ارزشمند پس از قرن پیامبر، راه و روش او را پیمودند. پس از آن، کم‌کم جهل و نادانی در میان مردم رواج یافت، برخی از باورها و اعتقادات ادیان دیگر وارد اسلام شد، بوسیله‌ی دعوتگران گمراه و ساختن بارگاه بر قبرهای اولیاء و صالحین به هدف تعظیم و بزرگداشت و به ادعای محبت، شرک در جوامع مسلمانان رواج یافت. تا اندازه‌ای که ضریح و بارگاه‌های روی قبرها، به مراکز دعاء، استغاثه [به کمک طلبیدن]، ذبح و نذر برای غیر الله تبدیل شد و بدینصورت انواع عبادات را برای آنان انجام دادند که در واقع به جای الله

آنها را عبادت می کردند. و این شرک را به گمان خودشان توسل به صالحین و اظهار محبت به آنان تلقی می کردند نه عبادت، غافل از این که این همان عقیده و سخن مشرکین قدیم بود که می گفتند:

﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾ [الزمر:3].

«ما آنان را عبادت نمی کنیم مگر برای اینکه ما را به خدا نزدیک کنند».

و علیرغم شرکی که در میان مردم [در عصر حاضر و قدیم] گذشته بوده است، با وجود این، اکثرشان به توحید ربوبیت ایمان داشته اند ولی در عبادات برای خدا شریک قائل شده اند. خداوند می فرماید:

﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ [یوسف:106].

«بیشترشان به خدا ایمان نمی آورند مگر اینکه در حال ایمان آوردن نشان مشرک هستند».

کسی وجود ذات پروردگار را انکار نکرده مگر افراد معدودی همچون فرعون، دهریها، ملحدان و کمونیست های عصر حاضر که انکارشان از باب غرور و تکبر است. در حالی که آنان در باطن و درونشان به وجود خدا معترفند. خداوند می فرماید:

﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ [النمل:14].

«از روی عناد و سرکشی آیات خدا را انکار می کردند در حالی که در وجودشان به این آیات یقین داشتند».

و با اقتضای عقل یقین دارند که هر مخلوقی خالقی دارد و هر موجودی منحصراً بوجود آورنده ای. و این نظام هستی با این نظم دقیق حتماً باید مدبری حکیم، توانا و علیم داشته باشد. لذا کسی که منکر ذات الله است یا عقلش را از دست داده یا متکبری است که خود را به نادانی و جهالت زده است، مسلماً

نظریات چنین افرادی بی ارزش بوده و اعتباری ندارد.

بخش دوم: شرک و انواع آن

تعریف شرک

چیزی را در آفرینش یا در عبادت با خدا شریک گرداندن، شرک گویند. اغلب شرک در عبادات انجام می‌گیرد مثلاً کسی با خدا خوانده شود و یا برخی عبادات مانند: ذبح، نذر، ترس، امید و محبت برای دیگران انجام شود. به چند علت زیر شرک بزرگترین گناهان است:

1- مشرک در خصائص الهی مخلوق را به خالق تشبیه می‌کند، لذا هر کس برای خدا شریک قائل شود، گویا او را شبیه خالق قرار داده و این بزرگترین ظلم است، خداوند می‌فرماید:

﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ [تقوان: 16].

«شرک ظلم بزرگی است».

و ظلم عبارت است از قراردادن چیزی در غیر موضع خود، لذا هر کس غیر خدا را عبادت کند، گویا عبادت را در غیر مکانش قرار داده است و حق را به غیر صاحبش داده و این بزرگترین ظلم است.

2- خداوند خبر داده: کسی که از شرک توبه نکند را نمی‌بخشد، می‌فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ [النساء: 48].

خداوند شریک قراردادن خود را نمی‌بخشد [در صورتی که فرد توبه نکند] و هر گناهی غیر از شرک را برای هر کسی که بخواهد، می‌بخشد».

3- خداوند خبر داده است که بهشت را بر مشرک حرام کرده و تا ابد در آتش جهنم می ماند و می فرماید:

﴿إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ﴾ [المائدة: 72].

«هر کس برای الله شریک قرار دهد خدا بهشت را بر او حرام کرده و جایگاه او جهنم است، و ظالمان هیچ یاری دهنده ای ندارند».

4- شرک تمام اعمال نیک را بر باد و نابود می کند، خداوند می فرماید:

﴿وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [الانعام: 88].

«اگر با الله شریک قرار می دادند تمام اعمالی که انجام داده اند، از بین می رفت».

و می فرماید:

﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِن أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [الزمر: 65].

«[ای پیامبر!] به تو و پیامبران قبل از تو وحی شده که اگر برای الله شریک قرار دهی، آنچه انجام داده ای از بین می رود و از زیان کاران می شوی».

5- خون و مال مشرک حلال است. خداوند می فرماید:

﴿فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَحْضُرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ﴾ [التوبة: 5].

«هر جا مشرکین را یافتید، آنان را بکشید و به اسارت بگیرید، محاصره کنید و در هر کمین گاهی بر سر راهشان کمین کنید».

پیامبر ﷺ می فرماید: «أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَإِذَا قَالُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ، إِلَّا بِحَقِّهَا»^(۱). «امر شده ام که با مردم قتال کنم تا زمانی که بگویند: لا إله إلا الله، هر گاه این را گفتند، خون‌ها و مالهایشان را از من مصون کردند بجز در جای خود [در حق خود]».

6- شرک بزرگترین گناهان است، پیامبر ﷺ فرموده: «أَلَا أُنبئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ» قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعَقُوقُ الْوَالِدَيْنِ...»^(۲). «آیا شما را از بزرگترین گناهان آگاه کنم؟ گفتیم: بله ای رسول خدا! فرمود: شریک قرار دادن با خدا و نافرمانی پدر و مادر...».

علامه ابن القیم^(۳) می گوید: «خداوند خبر داده که مقصد از خلق و امر این است که الله با اسماء و صفاتش شناخته شود، فقط او عبادت شود و برایش شریک قرار داده نشود، و مردم عدل را در میان خود برپا کنند، زیرا این همان عدالتی است که زمین و آسمانها بخاطر بر پائی آن خلق شده‌اند. خداوند می فرماید:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ
النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ [الحمد: 25].

«به تحقیق پیامبران را با دلایل آشکار فرستادیم و با آنان کتاب و عدل فرستادیم تا مردم با قسط و عدل رفتار کنند».

خداوند فرموده: پیامبران خود را فرستاده، کتابهایش را نازل کرده تا مردم به عدل و داد رفتار کنند و این همان عدالت است و بزرگترین قسط و عدالت

(۱) بخاری و مسلم.

(۲) بخاری و مسلم.

(۳) الجواب الکاافی، ص ۱۰۹.

توحید است. توحید اساس و پایه‌ی عدالت است. و شرک و ظلم است همانطوریکه خداوند فرموده است: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ [لقمان: 16]. «شرک همانا ظلمی بزرگ است».

لذا شرک بزرگترین ظلمها و توحید عادلانه‌ترین عدالت‌ها است، و هر آن چیزی که با این معنی و مفهوم بیشتر منافات داشته باشد، گناه بزرگتر محسوب می‌شود، و از آن جا که شرک با این مفهوم کاملاً منافات داشته و مغایر است، بزرگترین گناهان به حساب می‌آید، لذا خداوند بهشت را بر هر مشرکی حرام کرده، خون، مال مشرکین را برای اهل توحید حلال قرار داده، مسلمانان می‌توانند آنان را [پس از جنگ و اسارت] به بردگی خود بگمارند، چون بندگی او را ترک کرده اند. و خداوند اعمال نیک مشرک را نمی‌پذیرد، و شفاعت کسی را در حق او قبول نمی‌کند. و در قیامت خواسته‌هایش اجابت نمی‌شود، و آرزویش برآورده نمی‌گردد، مشرک جاهلترین جاهلان به خداوند است چون مخلوق را با خدا شریک گردانده و این نهایت جهل به خداست، همانطور که شرک نهایت ظلم در حق خداست، هر چند مشرک در واقع به پروردگارش ظلم نکرده، بلکه به خودش ظلم کرده است». پایان کلام ابن‌القیم.

7- پنداشتن شریک در حق خدا عیب و نقص است در حالی که خداوند خود را از آن پاک دانسته است. پس هر کس برای خدا شریک قائل شود در حقیقت چیزی را به خدا نسبت داده که خدا آن را از خود دور کرده است و این نهایت ستیز و دشمنی با خداوند است.

***

انواع شرک

شرک دو نوع است:

نوع اول: شرک اکبر که انجام دهنده‌ی آن از دایره‌ی اسلام خارج می‌شود و اگر در آن حال بمیرد و توبه نکند، تا ابد در آتش جهنم می‌ماند. این نوع شرک زمانی واقع می‌شود که انسان عبادتی را برای غیر الله انجام دهد. مثلاً غیر الله را به فریاد بطلبد، یا با ذبح و نذر برای غیر خدا [مانند قبرها، جن و شیاطین]، خود را به خدا نزدیک کند، به گمان این که مردگان، جن و شیاطین، به او ضرر می‌رسانند یا او را مریض می‌کنند. و از غیر خدا چیزهایی را بخواهد که فقط خدا قادر به انجام آنست مانند برآورده کردن نیازها و از بین بردن سختی‌ها، همانند کارهایی که در کنار بناها و گنبدها و آستانه‌های قبور اولیاء و صالحین انجام داده می‌شود. خداوند می‌فرماید:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَتُونَا عِنْدَ اللَّهِ﴾ [یونس: 18].

«و غیر از الله کسانی را عبادت می‌کردند که نه ضرری به آنان می‌رساند و نه نفعی، و می‌گویند: اینان شفاعت کنندگان ما نزد خدایند.»

نوع دوم: شرک اصغر است که انجام دهنده‌ی آن از دایره‌ی اسلام خارج نمی‌شود لیکن در عقایدش نقص وارد می‌شود و وسیله‌ای است که انسان را به شرک اکبر می‌رساند، این نوع شرک دو نوع است.

نوع اول: شرک ظاهری، این نوع شرک به وسیله‌ی لفظ و سخن واقع می‌شود.

شرک لفظی: مانند سوگند به غیر الله. رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ

حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ»^(۱). هر کس به غیر الله سوگند بخورد، یقین که کفر و یا شرک ورزیده است.

یا بگوید آنچه خدا و تو بخواهی. پیامبر ﷺ خطاب به مردی که گفت: آنچه خدا و تو بخواهی، فرمود: «أَجْعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدًّا؟ قُلْ: مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ»^(۲). «آیا مرا شریک خدا قرار داده‌ای؟ بگو: آنچه فقط خدا بخواهد». یا گفته‌ی: اگر خدا و فلانی نبود [آن کار نمی‌شد] که باید بگوید: اگر خدا بخواهد، سپس فلانی [کار درست می‌شود]، و اگر [کمک] خدا و سپس [همکاری] فلانی نبود [چنان می‌شد]، چون سپس برای ترتیب و تأخیر است اراده‌ی عبد را تابع اراده‌ی خداوند می‌کند، خداوند می‌فرماید:

﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ [التکویر: 29].

«اراده‌ی انجام هیچ کاری را ندارید مگر اینکه خداوند، پروردگار جهانیان اراده داشته باشد». اما «او» فقط برای مطلق جمع و اشتراک است، نه برای ترتیب و تأخیر، مثلاً صحیح نیست گفته شود: کسی را ندارم غیر از خدا و تو. یا: این از برکات خدا و برکات تو است. بلکه گفته شود کسی را ندارم غیر از خدا سپس تو. این کار از برکات خدا است سپس از تو.

شرک افعالی و عملی: مانند به دست یا به گردن یا به پیشانی بستن حلقه و پارچه برای رفع یا دفع بلا یا، آویزان کردن تمیمه از ترس چشم و غیره، اگر معتقد باشد اینکه سبب رفع یا دفع بالا می‌شود، از نوع شرک اصغر است چون خداوند اینها را جزو اسباب قرار نداده است. اما اگر معتقد باشد که خود حلقه

(۱) ترمذی روایت کرده و آن را حسن می‌داند و حاکم آن را تصحیح کرده است.

(۲) نسائی روایت کرده است.

یا پارچه دفع کننده‌ی بلا است، در این صورت شرک از نوع اکبر محسوب می‌شود. چون به غیر خدا توکل کرده است.

نوع دوم از شرک اصغر: شرک خفی [پوشیده] است، و آن شرک در اراده و نیت است، مانند ریا و شهرت طلبی، مثلاً کسی عملی که به واسطه‌ی آن به خدا نزدیک می‌شود را انجام دهد، تا مردم او را تحسین کنند. مانع اینکه نمازش را در انتظار مردم به خوبی ادا کند یا صدقه بدهد تا او را مدح و تعریف کنند یا با صدای بلند ذکر کند، صوتش را زیبا کند، تا مردم آنرا بشنوند و او را ستایش کنند. ریا به قدری خطرناک است که اگر با هر عملی آمیخته شود آن عمل را باطل می‌کند. خداوند می‌فرماید:

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ ۗ أَحَدًا﴾ [الكهف: 110].

«پس هر کس امید دیدار پروردگارش را داشته باشد باید عمل صالح انجام دهد و در عبادت پروردگارش هیچ‌کسی را شریک نگرداند».

پیامبر ﷺ می‌فرماید: «إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ» قِيلَ: وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الرِّيَاءُ»^(۱). «خطرناکترین چیزی که بر شما بیم دارم، شرک اصغر است، گفتند: ای رسول خدا! شرک اصغر چیست؟ فرمود: ریا».

یکی از نمونه‌های شرک اصغر این است که فرد عملی را به طمع دنیوی انجام دهد، مثلاً به نیت طلب مال حج کند، اذان دهد، امامت کند، تحصیل

(۱) احمد، طبرانی و بغوی در شرح السنة.

علم شرعی یا جهاد کند، و در هیچکدام از این اعمال رضای خدا در دل نداشته باشد، بلکه هدفش کسب ثروت و مال باشد.

پیامبر ﷺ فرمود: «تَعَسَّ عَبْدُ الدَّيْنَارِ، تَعَسَّ عَبْدُ الدَّرْهَمِ، تَعَسَّ عَبْدُ الْحَمِيصَةِ، إِنَّ أُعْطِيَ رِضِي، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخِطٌ»^(۱). «هلاک شود بنده‌ی دینار، هلاک شود بنده‌ی درهم، هلاک شود بنده‌ی خمیصه^(۲)، اگر به او چیزی داده شود راضی و خشنود می‌گردد و اگر داده نشود خشمگین و عصبانی می‌شود».

امام ابن‌القیم رحمته الله می‌گوید: «شُرک در نیت‌ها و اراده‌ها دریایی است که ساحل ندارد، و کم‌اند کسانی که از آن نجات می‌یابند، پس هر کس از عمل خود طلب رضای غیر خدا کند و نیتش در کار تقرب به خدا نباشد، در اراده و نیت اش برای خدا شریک قرار داده است».

و اخلاص آن است که شخص اعمال، گفتار، اراده و نیت خود را برای خدا خالص گرداند، و این همان دین حنیف ابراهیم صلی الله علیه و آله است که الله تمام بندگانش را به پیروی از آن امر کرده و غیر از آن را از هیچ کس قبول نمی‌کند و این حقیقت اسلام است. خداوند می‌فرماید:

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿٨٥﴾ [آل عمران: 85].

«هر کس غیر از اسلام دینی را برگزیند، از او قبول نخواهد شد و او در آخرت از زیان‌کاران است».

---

(۱) بخاری.

(۲) خمیصه نوعی لباس قیمتی است.

اسلام دین ابراهیم علیه السلام است، دینی که هر کسی از آن روی گرداند، از بی‌خردان است»^(۱).

فرق بین شرک اکبر و شرک اصغر

خلاصه‌ای از این فرق‌ها عبارتند از:

- 1- شرک اکبر انسان را از دایره‌ی اسلام خارج می‌کند، ولی شرک اصغر انسان را از دایره‌ی اسلام خارج نمی‌کند.
- 2- صاحب شرک اکبر تا ابد در دوزخ می‌ماند، ولی صاحب شرک اصغر اگر داخل دوزخ شود تا ابد در آن نمی‌ماند.
- 3- شرک اکبر تمام اعمال را از بین می‌برد، ولی شرک اصغر تمام اعمال را از بین نمی‌برد تنها همان عمل ریاکارانه را از بین می‌برد.
- 4- شرک اکبر خون و مال صاحبش را حلال می‌کند، ولی شرک اصغر خون و مال صاحبش را حلال نمی‌کند.

بخش سوم: تعریف کفر و انواع آن

أ - تعریف کفر

کفر در لغت به معنای پوشش و مانع است، و در شرع، ضد ایمان است. کفر: ایمان نداشتن به الله و رسول اوست. صرف نظر از اینکه این کفر همراه با تکذیب باشد یا بدون تکذیب، بلکه به مجرد شرک و گمان، یا روی گردانی، یا حسد و خود پسنندی، یا پیروی کردن از هوا و هوس که مانع تبعیت از دین خدا شود، کافر می‌شود: اگرچه کفر تکذیب‌کننده بزرگتر

---

(۱) الجواب الکافی، ص ۱۱۵.

است. همچنین کسی که از روی حسادت دین الله را انکار و او را تکذیب می‌کند، و در حالی که به حقانیت پیامبران یقین دارد، حکم کافر تکذیب کننده را دارد^(۱).

ب - انواع کفر: کفر دو نوع است:

نوع اول: کفر اکبر که انسان را از دایره‌ی اسلام خارج می‌کند، و خود به پنج نوع تقسیم می‌شود:

نوع «الف» - کفر تکذیب

خداوند می‌فرماید: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ۗ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ۗ﴾ [العنکبوت: 68].

«چه کسی سنگم‌تر از آن کسی است که بر الله دروغ بندد و یا [دین] حق را چون به او رسد تکذیب کند؟! آیا جهنم جای کافران نیست؟».

نوع «ب»: کفر عناد و تکبر همراه با تصدیق

خداوند می‌فرماید:

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۗ﴾ [البقرة: 34].

«ووقتی که به ملائکه گفتیم برای آدم سجده برید، همه سجده بردند بجز ابلیس، که سر باز زد و تکبر ورزید و در زمره‌ی کافران قرار گرفت».

نوع «ج»: کفر شرک و گمان

---

(۱) مجموع فتاویٰ شیخ الاسلام (۱۲/۳۳۵).

خداوند می فرماید:

﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا ﴿٣٥﴾
وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾
قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ
نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٣٨﴾﴾
[الكهف: 35-38].

«در حالی که بر خورشیدن سنگرم بود، وارد باغش شد و گفت: گمان نمی کنم که این باغ تا ابد از بین برود و گمان نمی کنم که قیامت برپا شود و اگر مرا به سوی پروردگارم برگردانند [در صورت برپایی قیامت] بهتر از این باغ را خواهم داشت، در حالی که دوست ایماندارش با او صحبت می کرد به او گفت: آیا توبه پروردگاری کافر می شود که تو را از خاک سپس از نطفه ای خلق کرده و سپس تو را به مردی تبدیل کرده، اما من کسی هستم که خدا پروردگارم است و هیچ کس را شریک پروردگارم قرار نمی دهم.»

نوع «د»: کفر اعراض و روی گردانی

خداوند می فرماید:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾﴾ [الاحقاف: 3].
«و کسانی که کفر ورزیده اند، از آنچه که بیم داده شده اند، روی گردانند.»

نوع «ه»: کفر نفاق

خداوند می فرماید:

﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾﴾ [المنافقون: 3].

«این به دلیل آن است، که آنان ایمان آوردند سپس کافر شدند و به قلبهایشان مهر زده شد و آنان نمی فهمند و درک نمی کنند».

نوع دوم - کفر اصغر

این نوع کفر انسان را از دایره‌ی اسلام خارج نمی کند. این همان کفر عملی است. گناهی که در قرآن و سنت کلمه‌ی کفر به آن اطلاق شده است و به حد کفر اکبر نمی رسد مانند کفران نعمت از این جمله اند. خداوند در قرآن می فرماید:

﴿وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ ءَامِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّن كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ﴾ [النحل: 112].

«خداوند مثال آبادی ای را آورد که در امن و امان بودند از هر طرف رزق و روزی به آن می رسید و اهل آن به نعمت خدا کافر شدند».

و مانند کشتن مسلمان، پیامبر ﷺ می فرماید: «سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ»^(۱). «دشنام مسلمان فسق و کشتنش کفر است».

و می فرماید: «لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ»^(۲). «پس از من به کفر برنگردید، که برخی از شما گردن برخی را بزنند».

و مانند سوگند به غیر خدا. پیامبر ﷺ می فرماید: «مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ»^(۳). «هر کس به غیر خدا سوگند یاد کند، کفر یا شرک ورزیده است».

---

(۱) بخاری و مسلم.

(۲) بخاری و مسلم.

(۳) ترمذی و حاکم آزا صحیح دانسته اند.

خداوند مرتکب گناه کبیره را مؤمن ناامید و می فرماید:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ﴾ [البقرة: 178].

«ای کسانی که ایمان آورده اید قصاص کشته شدگان بر شما واجب شده».

در این جا قاتل را از مؤمنان بر شمرده و او را برادر ولی دم ذکر کرده و در ادامه می فرماید: ﴿فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدِّءْ إِلَيْهِ بِإِحْسَنِ﴾ [البقرة: 178].

«پس هر کس از جانب برادر [خود] از قصاص او صرف نظر شود به دیه راضی شد باید اطرافینش به بهترین نحو از این کار پیروی و دیه را به بهترین صورت پرداخت کنند».

بدون شک منظور خداوند برادری دینی است و می فرماید:

﴿وَإِنْ طَافَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾ [الحجرات: 9].

«و اگر دو دسته از مؤمنین با هم جنگیدند، در بین آنان صلح برقرار کنید».

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ﴾ [الحجرات: 10].

«به تحقیق مؤمنان با هم برادرند لذا بین برادرانتان صلح برقرار کنید».

آنچه ذکر شد خلاصه ای از شرح عقیده ی طحاوی بود^(۱).

فرق میان کفر اکبر و کفر اصغر

1- کفر اکبر انسان را از دایره ی اسلام خارج کرده و اعمال را از بین می برد. اما کفر اصغر انسان را دایره ی اسلام خارج نکرده و اعمال را نابود نمی کند. البته به اندازه ی کفری که داشته از عمل او کاسته می شود و انجام دهنده ی آن در معرض عذاب قرار می گیرد.

(۱) صفحه (۳۶۱) چاپ المکتب الاسلامی.

2- صاحب کفر اکبر تا ابد در آتش جهنم می ماند اما صاحب کفر اصغر اگر داخل دوزخ شود تا ابد در آن نمی ماند یا امکان دارد، خداوند او را ببخشد و اصلاً داخل دوزخ نشود.

3- کفر اکبر، خون و مال انسان را حلال می کند ولی کفر اصغر خون و مال انسان را حلال نمی کند.

4- بر مؤمنان واجب است که با کفری که مرتکب کفر اکبر شده، عداوت و دشمنی کنند و رابطه، محبت و دوستی با آنها حرام است، هرچند نزدیکترین خویشاوندانشان باشد. [اما کفر اصغر، بطور کلی رابطه‌ی محبت و دوستی را قطع نمی کند، بلکه با کسی که مرتکب کفر اصغر شده، به اندازه‌ی ایمانش رابطه‌ی محبت و دوستی برقرار شود و به میزان نافرمانیش با او دشمنی شود.

***

بخش چهارم: تعریف نفاق و انواع آن

«أ» تعریف نفاق

نفاق در لغت مصدر «نافق» است «**نافق، ینافق، نفاقاً و منافقاً**» از کلمه‌ی «نافقاء» گرفته شده که یکی از سوراخهای لایه‌ی یربوع^(۱) است، که اگر در یکی از سوراخها دنبالش کنند از سوراخ دیگر فرار می کند و یا معنی آن از نفق

---

(۱) یربوع حیوانی است شبیه موش.

گرفته شده و نفق گرفته شده و نفق غار کوچکی است که حیوانات در آن پنهان می‌شوند.^(۱)

و در اصطلاح شرع، این است که فردی به ظاهر مسلمان شود اما در دل کافر و مشرک باشد. به این دلیل نفاق گفته می‌شود که منافق از طرفی وارد دین اسلام می‌شود و از طرف دیگر خارج می‌شود، خداوند این معنی را در قرآن ذکر کرده و می‌فرماید:

﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾ [التوبة: 67].

«به راستی منافقین، همان فاسقانند.»

یعنی: خارج‌شدگان از دین اسلام خداوند منافقین را بدتر از کافران شمرده و می‌فرماید:

﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾ [النساء: 145].

«به راستی منافقین در پایین‌ترین درجات جهنم قرار دارند.»

و می‌فرماید:

﴿الْمُنَافِقِينَ يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِّعُهُمْ﴾ [النساء: 142].

«به راستی منافقین با خدا مکر و حیله می‌کنند و خدا هم مکر و حیله‌ی آنان را به خودش باز می‌گرداند.»

﴿يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا يُخَدِّعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا
يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾﴾ [البقرة: 9-10].

---

(۱) ابن‌اثیر، النهاية (۵/۹۸).

«می خواهند اللہ و کسانی که ایمان آورده اند را فریب دهند، ولی فریب نمی دهند، مگر خودشان را اما نمی فهمند. در قلب هایشان مرض نفاق هست و خداوند هم مرض آنان را افزوده و برای آنان بخاطر آنچه که تکذیب کرده اند، عذابی دردناک است.»

«ب» انواع نفاق

نفاق دو نوع است:

نوع اول: نفاق اعتقادی

نفاق اعتقادی، همان نفاق اکبر است که مرتکب آن اسلام را بظاهر قبول کرده و کفر را در خود پنهان می کند، این نوع نفاق انسان را بطور کلی از دایره ی اسلام خارج می گرداند و کسی که به این نوع نفاق مبتلا باشد در پایین ترین درجات جهنم است، خداوند اهل نفاق اکبر را به تمام صفات شر وصف کرده است، که عبارتند از: کفر و عدم ایمان، به بازی و شوخی گرفتن دین و مسلمانان و مسخره و استهزا کردن آنان، قلباً با دشمنان اسلام همکاری کردن و در دشمنی با اسلام با آنان مشارکت کردن، این دسته از منافقین در هر زمانی وجود دارند، بویژه زمانی که اسلام قدرت پیدا می کند و منافقین آشکارا توانایی مبارزه با اسلام را نداشته باشند، در چنین مواقع به ظاهر ایمان می آورند تا پنهانی و از پشت سر به اسلام و مسلمانان ضربه بزنند، و بتوانند در میان مسلمانان زندگی کنند و خون و مالشان در امان باشد.

منافق در ظاهر به خدا، ملائکه، کتاب های او، پیامبران و روز آخرت ادعای ایمان می کند، اما در باطن نه تنها به موارد مذکور ایمان ندارد بلکه تکذیب هم می کند. منافق ایمان به خدا ندارد. در حالی که خداوند با کلامی که بر بشر نازل کرده، سخن گفته و او را رسول و فرستاده به سوی مردم قرار داده، تا به اذن خدا مردم را هدایت می کند، و آنان را از عذاب و عقاب

خداوند می‌ترساند. خداوند پرده از نفاق این منافقین برداشت و اسرار و نهران آنان را در قرآن کریم روشن ساخت و نقشه‌هایشان را برای بندگان خود برملا کرد، تا از منافقین و پیروانشان دوری کنند، خداوند گروه‌های سه‌گانه مردم را در اول سوره‌ی بقره ذکر کرده که این سه گروه مؤمنین، کفار و منافقین هستند. درباره‌ی مؤمنین چهار آیه آورده، درباره‌ی کفار دو آیه و درباره‌ی منافقین سیزده آیه نازل کرده است. چون منافقین هم تعدادشان زیاد است و هم خطر مبتلاشدن اکثر مردم به نفاق بیشتر است و هم شدت فتنه‌هایشان بر علیه اسلام و مسلمین زیاد است. به تحقیق بلایی که از طرف منافقین به اسلام و مسلمین وارد می‌شود خیلی سخت و سنگین است، چون خود را به اسلام نسبت داده و ادعای دوستی با اسلام را دارند اما در حقیقت دشمنان اسلام اند، و به هر شکل و صورت با اسلام دشمنی و عداوت می‌کنند، تا جایی که دشمنی‌شان آشکار می‌شود، کارهایشان به حدی فریبکارانه است که جاهل گمان می‌کند که قصدش اصلاح است در صورتیکه در حقیقت فساد است^(۱).

این نفاق شش نوع است^(۲):

- 1- تکذیب پیامبر ﷺ
- 2- تکذیب بعضی از آنچه پیامبر ﷺ آورده.
- 3- دشمنی، تنفر و کینه با پیامبر ﷺ.
- 4- بغض و کینه به بعضی از آنچه که پیامبر ﷺ آورده است.
- 5- شاد و مسرور شدن از شکست دین و پیامبر ﷺ.

(۱) از رساله ابن‌القیم در بیان صفات منافقین.

(۲) (مجموعه التوحید النجریة) (ص/ ۹).

نوع دوم: نفاق عملی

نفاق عملی آنست که شخص یکی از اعمال منافقین را انجام دهد، در حالی که ایمان در قلبش وجود دارد، این نوع نفاق انسان را از دایره‌ی اسلام خارج نمی‌کند اما وسیله‌ی ایست برای خروج از دین اسلام، و کسی که این نوع نفاق را دارد ایمان و نفاق همزمان در قلبش وجود دارد و اگر این نفاق اصغر ادامه یابد به سبب آن در زمره‌ی منافقان خالص در می‌آید، پیامبر ﷺ می‌فرماید: «أَرَبُّعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَتْ مُنَافِقًا خَالِصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ التَّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا: إِذَا أُؤْتِمِنَ حَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ عَدَرَ، وَإِذَا حَاصِمَ فَجَرَ»^(۱). «چهار صفتند که در هر کسی باشد، منافی خالص است، در هر کسی خصلتی از آنها داشته باشد، خصلتی از نفاق در اوست تا وقتی که آن را از خود دور کند، وقتی به او امانتی داده شود، خیانت می‌کند، وقتی سخن گوید دروغ می‌گوید، وقتی پیمان دهد آن را می‌شکند، وقتی جدال کند از حق روی می‌گرداند و میل عمل به حق را ندارد».

لذا در هر کس که این خصلتهای چهارگانه جمع شود در واقع شرارت در او جمع شده و صد در صد صفات منافقین در او وجود دارد، و هر کس یکی از این خصلتها را داشته باشد، خصلتی از نفاق را دارد.

گاهی اوقات امکان دارد در کسی خصلت‌های خیر و شر و خصلت‌های ایمان و کفر و نفاق جمع شود، این شخص به اندازه‌ی خیر و شرش مستحق ثواب و مجازات است.

(۱) بخاری و مسلم.

یکی دیگر از نشانه‌های نفاق اصغر، تبلی و کسلی در ادای نماز جماعت در مسجد است که این نیز یکی از صفات منافقین است. نفاق شر و خطر جدی به دنبال دارد و اصحاب همواره از وقوع در آن بیم داشته‌اند، ابن ابی ملیکه می‌گوید: «سی نفر از اصحاب پیامبر ﷺ را دیدم همگی بیم داشتند که مبادا به نفاق مبتلا شوند».

فرق بین نفاق اکبر و نفاق اصغر

1- نفاق اکبر انسان را از دایره‌ی اسلام خارج می‌کند ولی نفاق اصغر انسان را از دایره‌ی اسلام خارج نمی‌کند.

2- در نفاق اکبر اعتقاد ظاهر و باطن انسان متضاد است، اما در نفاق اصغر این تضاد فقط در اعمال است، نه در اعتقاد.

3- مؤمن مرتکب نفاق اکبر نمی‌شود، ولی امکان ارتکاب به نفاق اصغر وجود دارد.

4- بیشتر کسانی که به نفاق اکبر مبتل هستند توبه نمی‌کنند و اگر کسی از آنان توبه کند، در قبول توبه اش نزد حاکم اختلاف است، برخلاف نفاق اصغر که مرتکب آن می‌تواند توبه کند و خداوند توبه‌ی او را قبول می‌کند.

شیخ الإسلام می‌گوید^(۱): «آنچه بیشتر مسلمانان دچار آن می‌شوند شعبه‌ای از شعبه‌های نفاق است، سپس خداوند توبه‌ی آنان را قبول می‌کند. گاهی اوقات چیزهایی که باعث نفاق می‌شود به دل مسلمانی خطور می‌کند اما خداوند آن را از او دفع می‌کند، مؤمن به وسوسه‌های شیطانی و کفر مبتلا

---

(۱) کتاب الایمان ص (۲۳۸).

می‌شود تا جایی که این وسوسه‌ها سینه‌ی او را تنگ می‌کند همان طور که اصحاب گفته‌اند: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَحَدَنَا لَيَجِدُ فِي نَفْسِهِ مَا لَأَنْ يَخْرَجَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِهِ، فَقَالَ: «ذَلِكَ صَرِيحُ الْإِيمَانِ»^(۱).

«بعضی از ما در وجود خود چیزی احساس می‌کند که اگر از آسمان به زمین بیافتد، برای او بهتر از این است که آن را بر زبان جاری کند، پیامبر ﷺ فرمود: «آن نشانه‌ای آشکار از ایمان است». و در روایتی دیگر آمده: مَا يَتَعَاظَمُ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِهِ، قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَدَّ كَيْدَهُ إِلَى الْوَسْوَسَةِ». «آنقدر سنگین است که نمی‌توانیم آن را بر زبان جاری کنیم». پیامبر ﷺ فرمود: «حمد و سپاس خدایی را که مکر و نیرنگ شیطان را به وسوسه تبدیل کرد». یعنی بوجود آمدن این وسوسه با این ناخوشایندی بزرگ و دفع آن از قلب از نتایج آشکار ایمان است».

اما کسانی که نفاق اکبر دارند، خداوند درباره‌ی آنان فرموده:

﴿صُمُّ بِكُمْ عُمِّي فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ [البقرة: 18].

«کر، لال و کورند لذا آنان به حق بر نمی‌گردند».

یعنی قلباً به سوی اسلام بر نمی‌گردند و می‌فرماید:

﴿أُولَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَكَّرُونَ﴾ [التوبة: 126].

«آی نمی‌بینند که آنان هر سال یک یا دو بار امتحان می‌شوند و بعد از آن توبه نمی‌کنند، و عبرت نمی‌گیرند و بیدار و هوشیار نمی‌شوند».

(۱) احمد و مسلم روایت کرده‌اند.

شیخ الإسلام می گوید: «علماء در قبول توبه‌ی ظاهری منافق اکبر اختلاف دارند، چون آگاهی از باطن و درون انسان ممکن نیست و آنان همیشه به ظاهر اسلام قبول کرده اند»^(۱).

***

بخش پنجم: شرح حقیقت جاهلیت، فسق، گمراهی و ارتداد، اقسام و احکام هریک

۱- جاهلیت

جاهلیت به وضعیتی گفته می‌شود که اعراب قبل از اسلام بر آن بوده اند. مانند جهل به الله، پیامبر، احکام و قوانین، افتخار به نسب‌ها و نژادپرستی، تکبر، استبداد و غیره^(۲).

جاهلیتی را بدان علت جاهلیت نامیدند که شخص جاهل علم ندارد و یا از علم پیروی نمی‌کند.

شیخ الإسلام می گوید: «هر کس حق را نشناسد، جاهل است و نادانی اش بی‌خبری است و اگر معتقد به خلاف حق باشد جاهلی است که جهل مرکب دارد، مردم قبل از بعثت پیامبر ﷺ در جاهلیتی بودند که نسبت جهل به آنان می‌دادند، بگونه‌ای که تمام اقوال و اعمال شان را رسوم جاهلیت تشکیل می‌داد که افراد جاهل و نادان آنها را از خود ساخته بودند و جاهلان آن را انجام می‌دادند، و نیز هر چه با پیام و روش پیامبران مانند رسوم یهودیان و

---

(۱) مجموع الفتاوی (۲۸/۴۳۴-۴۳۵).

(۲) ابن اثیر، النهاية (۱/۳۲۳).

نصاری مخالف است، جاهلیت به شمار می‌رود. این جاهلیت قبل از بعثت پیامبر عام بوده اما بعد از بعثت پیامبر ﷺ جاهلیت در بعضی ممالک وجود داشت، ولی در بعضی دیگر رواج نداشت، مانند: جاهلیت در دارالکفر که در بعضی شهرها رواج داشت، و در بعضی دیگر رواج نداشت.

امکان دارد جاهلیت در برخی افراد وجود داشته باشد. مانند کسی که در دارالاسلام زندگی می‌کند، اما هنوز مسلمان نشده، لذا این شخص در جاهلیت به سر می‌برد. اما بطور کلی بدون قید زمانی، پس از بعثت پیامبر ﷺ جاهلیت وجود ندارد، چون همواره افرادی از امت پیامبر ﷺ هستند که تا قیامت از حق پیروی می‌کنند، اما جاهلیت مقید به زمان در بعضی از ممالک اسلامی و در بسیاری از مسلمانان وجود دارد، پیامبر ﷺ می‌فرماید: «أَرَبِعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ»^(۱). «چهار چیز در امت من از امور جاهلی هستند». و به ابوذر فرمود: «إِنَّكَ أَمْرٌ فَيْكَ جَاهِلِيَّةٌ»^(۲). «تو فردی هستی که در تو خصلتی از جاهلیت وجود دارد». و مانند اینها^(۳).

خلاصه این که: جاهلیت منتسب به جهل و نادانی است که به ندانستن علم بر می‌گردد و بر دو نوع است:

1- جاهلیت عامه که قبل از بعثت پیامبر بوده و با بعثت او ﷺ پایان یافته است.

---

(۱) مسلم.

(۲) مسلم و بخاری.

(۳) اقتضاء الصراط المستقیم (۱/۲۲۵-۲۲۷) به تحقیق دکتر ناصر العقل.

2- جاهلیت خاصه که برخی از دولتها، شهرها و اشخاص به آن مبتلا هستند، و همواره باقی است. با این توضیح اشتباه کسانی که جاهلیت این زمان را عام می‌دانند، روشن می‌شود. آنان می‌گویند: «جاهلیت قرن و شبیه آن». صحیح آن است که بگویند: «جاهلیت برخی افراد قرن، یا جاهلیت اکثر افراد قرن». اما عام دانستن کلمه‌ی جاهلیت صحیح و جایز نیست؛ چون با بعثت پیامبر ﷺ جاهلیت عامه پایان یافته است.

۲- فسق

فسق در لغت به معنای بیرون شدن است، و در اصطلاح شرع خروج از طاعت خدا است که هم خروج کلی را شامل می‌شود [مثلاً به کافر فاسق گفته می‌شود] و هم خروج جزئی را، و به مؤمنی که مرتکب گناه کبیره‌ای شده، فاسق می‌گویند.

پس فسق دو نوع است: فسقی که انسان را از دایره‌ی اسلام خارج می‌کند، که همان کفر است. لذا به کافر فاسق نیز می‌گویند. خداوند درباره‌ی ابلیس می‌فرماید:

﴿فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ﴾ [الكهف: 50].

«از فرمان پروردگارش تملک کرد.»

فسق شیطان کفر بود، و خداوند می‌فرماید:

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ﴾ [السجدة: 20].

«و اما کسانی که فاسق شدند سرانجامشان آتش است.»

یعنی: کافران. و نیز می‌فرماید:

﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ

الَّذِي كُنْتُمْ بِهِء تَكْذِبُونَ﴾ [السجدة: 20].

«هرگاه که می خواهند از آتش جهنم خارج شوند، به آن بازگردانده می شوند و به آنان گفته می شود: عذاب آتشی را بچشید که آن را تکذیب می کردید.»

و به مسلمان گناهکار نیز، فاسق گفته می شود، اما فسقی که مرتکب شده او را از دایره ی اسلام خارج نمی کند، خداوند می فرماید:

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَأَجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾﴾ [النور: 4].

«و کسانی که به زنان پاکدامن نسبت زنا می دهند، سپس چهار شاهد نمی آورند، هشتاد ضربه شلاق به آنان بزنید، و هرگز گواهی دادن آنها را قبول نکنید و چنین کسانی فاسق اند.»

﴿فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحُجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحُجِّ﴾ [البقرة: 197].

«پس کسی که حج را بر خود واجب کرده باشد، در حج آمیزش جنسی، گناه وجدالی نیست.» که علما در تفسیر فسوق در این آیه گفته اند: منظور گناهان است.^(۱)

۳- گمراهی [ضلال]

گمراهی یا ضلال انحراف از راه راست و مستقیم است که متضاد هدایت است. خداوند می فرماید: ﴿مَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۗ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا﴾ [الإسراء: 15]. «هر کس هدایت یابد به نفع خود هدایت یافته و هر کس گمراه شود، گمراهی به زیان خودش است.»

بر گمراهی معانی مختلفی اطلاق می شود:

1- بعضی اوقات به معنی کفر می آید، خداوند می فرماید:

(۱) کتاب الایمان، شیخ الإسلام ص (۲۷۸).

﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ [النساء: 136].

«هر کس به الله، ملائکه، کتابهایش، پیامبرانش و روز آخرت کافر شود به تحقیق گمراه شده، گمراه شدنی بسیار دور [از حق]».

2- گاهی گمراهی به معنای شرک به کار می رود، خداوند می فرماید:

﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ [النساء: 116].

«هر کس به الله شرک بورزد به تحقیق گمراه شده، گمراه شدنی بسیار دور [از حق]».

3- گاهی به معنای مخالفت غیر از کفر به کار می رود، مثلاً فِرَقٍ گمراه، یعنی فِرَقٍ مخالف.

4- بعضی اوقات به معنی خطا می آید، مانند قول موسی عليه السلام که فرمود:

﴿قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ﴾ [الشعراء: 20].

«[موسی] گفتم: وقتی آن کار را انجام دادم، از خطاکاران بودم».

5- گاهی به معنی نسیان و فراموشی می آید. خداوند می فرماید:

﴿أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى﴾ [البقرة: 282].

«تا اگر یکی از آن دو [زن] فراموش کرد دیگری به یاد او پندازد».

6- گاهی به معنای چیز گم شده و پنهان به کار می رود مانند «ضالة الإبل» یعنی شتر گمشده^(۱).

(۱) مفردات راغب اصفهانی، ص (۲۹۷-۲۹۸)

۴- ارتداد، اقسام و احکام آن

رده: در لغت به معنای رجوع و بازگشت است خداوند می فرماید:

﴿وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ﴾ [المائدة: 21].

«به [عقیده‌ی] پیشینیان برگرد.»

و در اصطلاح فقهی: کافر شدن پس از مسلمان شدن است، خداوند می فرماید:

﴿وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَن دِينِهِۦ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ [البقرة: 217].

«وهر کس از شما از دینش برگردد و در حال کفر بمیرد، چنین کسانی اعمالشان در دنیا و آخرت برباد می رود و آنان اعمالشان از بین رفته و تا ابد در آتش می مانند.»

اقسام ارتداد: هر کس یکی از نواقض اسلام را انجام دهد، مرتد می شود، نواقض اسلام زیاد است و به چهار دسته تقسیم می شود:

1- مرتد شدن زبانی: مانند دشنام دادن به الله، یا رسول خدا ﷺ، یا ملائکه، یا یکی از پیامبران او، یا کسی ادعای علم غیب یا ادعای پیامبری کند، یا کسی را تصدیق کند که ادعای علم غیب می کند، یا غیر خدا را به فریاد بخواند، یا در کارهایی که غیر خدا قادر به انجام آن نیست تقاضای کمک و فریادرسی از غیر خدا کند، یا به غیر خدا در آنچه فقط در حیطه‌ی قدرت خداوند است، پناه برد.

2- مرتد شدن بصورت عملی: مانند سجده بردن برای بت، درخت، سنگ، قبور و ذبح برای قبور، انداختن قرآن در جاهایی که نجس و ناپاک

- است، جادوگری، یادگرفتن و یاد دادن آن، و عدم حکمرانی به قوانینی که خداوند نازل کرده با اعتقاد به جایز بودن این امر.
- 3- مرتد شدن اعتقادی: مانند اعتقاد به این که خداوند شریک دارد، یا زنا و مشروبات الکلی و ربا حلال است، یا اینکه فرد بگوید نان حرام است، و نماز واجب نیست، و مانند اینها که حلال یا حرام یا واجب بودن آن به اجماع قطعی ثابت شده است، و همه از آن آگاهند.
- 4- مرتد شدن با شک در موارد فوق: مانند کسی که در حرام بودن شرک، زنا و مشروبات الکلی شک کند، یا در حلال بودن نان، یا در رسالت پیامبر ﷺ و سایر انبیاء شک کند، یا در صدق پیامبر یا دین اسلام یا صلاحیت دین اسلام برای این زمان شک داشته باشد.

***

احکامی که پس از اثبات ارتداد، بر مرتد جاری می‌شود

- 1- به او سه روز مهلت داده شود که توبه کند، اگر توبه کرد و مسلمان شد، توبه اش قبول می‌شود و به حال خود رها می‌شود.
- 2- اگر از توبه سرباز زد قتلش واجب است، چون پیامبر ﷺ فرمود: «مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ»^(۱). «هر کس دینش را تغییر داد او را بکشید».
- 3- در مدت سه روز مهلت داده شده برای توبه، از تصرف در اموالش منع می‌شود، اگر مسلمان شد دارایش به او تعلق می‌گیرد و اگر توبه نکرد دارایش از وقتی که به مجازات مرتد شدن کشته شود، یا در حال ارتداد بمیرد به عنوان مال غنیمت، به بیت المال مسلمانان تعلق

(۱) بخاری و ابوداود.

می‌گیرد. و گفته شده: از زمان مرتد شدن دارایی اش را در مصالح
مسلمین صرف کنند.

4- رابطه‌ی ارث و میراث بین او و خویشاوندانش قطع می‌شود لذا هیچ
کس از او ارث نمی‌برد و میراث کسی هم به او نمی‌رسد.

5- اگر در حال مرتد شدن بمیرد یا کشته شود نه غسل داده می‌شود و نه
بر او نماز خوانده می‌شود، و نباید در قبرستان مسلمین دفن شود، بلکه
باید در گورستان کافران دفن یا در هر جای دیگری غیر از قبرستان
مسلمانان زیر خاکش کنند.

فصل دوم

اقوال و افعالی که با توحید منافات دارد و به آن نقص وارد می‌کند؛ شامل بخش‌های زیر است:

بخش اول: کسانی که با نگاه کردن از کف دست، فنجان و ستارگان می‌گویند: غیب می‌دانند.

بخش دوم: جادو، افسون و فال‌گیری.

بخش سوم: پیشکش کردن قربانیها، نذور و هدایا برای مزارها، قبرها و تعظیم آنها.

بخش چهارم: حکم تعظیم مجسمه‌ها و نصب تندیس به قصد یاد بود.

بخش پنجم: حکم مسخره کردن دین و اهانت به حرمت آن.

بخش ششم: عقیده‌ی ماده‌گرایی حیات و مفسد آن.

بخش هفتم: تعویذ و گره‌بند.

بخش هشتم: سوگند به غیر خدا، توسل و طلب فریاد رسی از مخلوق.

ادعای کسانی که می‌گویند: با نگاه کردن به کف دست، فنجان و ستارگان غیب می‌دانند

منظور از علم غیب این است که فردی ادعا کند می‌تواند از گذشته، آینده و آنچه از مردم پنهان است و آن را نمی‌بیند خبر دهد. در حالی که خداوند دانستن این امور را مختص خود کرده و می‌فرماید:

﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ﴾ [النمل: 65].

«بگوهر آنچه در آسمانها و زمین است، غیب را نمی‌داند جز الله».

لذا غیر از خداوند سبحان کسی علم غیب را نمی‌داند. اما بعضی اوقات رسولانش را بنا به حکمت و مصلحت، از علم غیب هر اندازه که بخواهد آگاه می‌سازد:

﴿عَلِمَ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۖ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ﴾ [الجن: 26-27].

«داننده غیب الله است، و هیچ کس را از غیب آگاه نمی‌سازد، مگر پیغمبری که از او خوشنود باشد».

و برای پیامبران امور غیبی را هر اندازه که بخواهد مطلع می‌کند، چون بعضی از معجزات پیامبران، خبر دادن از غیبی است که خداوند او را بر آن مطلع کرده تا دلیلی بر صدق نبوت پیامبران باشد، این حکم برای تمام فرستادگان از ملائکه و انسانها عمومیت دارد، و غیر از آنان کسی دیگر را از غیب آگاه نکرده است، چون از دلایل ثابت است که خداوند فقط این دو دسته را از غیب آگاه کرده، لذا به جز پیامبران هر کس به هر وسیله‌ای ادعای

علم غیب کند دروغگو و کافر است، فرقی نمی‌کند این ادعا از روی خواندن کف دست، فنجان، افسون‌گری، سحر، یا از روی ستارگان و غیره باشد. این همان چیزی است که بعضی ساحران و دروغگویان انجام می‌دهند و ادعا می‌کنند که می‌توانند مکان اشیاء گم شده و ناپیدا را بگویند، و ادعا می‌کنند که علت بعضی از بیماریها را می‌دانند و می‌گویند: تو فلانی، فلان کار و فلان کار را با تو کرده به همین خاطر مریض شدی، که در واقع این کار در اثر به خدمت در آوردن جن و شیاطین است. و به مردم می‌گویند این آگاهی‌ها را از طریق به کار بردن این اشیاء [خواندن کف و فنجان و ...] بدست می‌آوریم که در حقیقت فریب دادن مردم و غیر حقیقی جلوه دادن وقایع است. شیخ الإسلام می‌گوید^(۱): «هر کدام از کاهنان دوستانی از شیاطین دارند که او را از بسیاری از غیبات که از طریق استراق سمع [گوش دادن به سخنان ملائکه] بدست می‌آورند آگاه می‌کند و دروغ را با واقعیات می‌آمیزد»، در ادامه شیخ الإسلام می‌گوید: «بعضی از کاهنان شیطان، خوردنیهایی از جمله میوه و شیرینی و سایر غذاها را برایشان می‌آورند که معمولاً آن جا یافت نمی‌شود، و بعضی از آنها را جن با پرواز به مکه، بیت‌المقدس یا جاهای دیگر می‌برد».

گاهی اوقات خبر دادن از غیب، از طریق ستارگان است که از روی احوال فلکی و حرکات سیارات، از حوادث زمین خبر می‌دهند. مانند وقت وزش بادهای، آمدن باران، تغییر نرخ اجناس، و سایر اموری که گمان می‌کنند، دانستن آن از روی علم به حرکت ستارگان در مدارشان و نزدیک و دور

---

(۱) مجموعه التوحید (۷۹۷-۸۰۱).

شدن آنها از همدیگر است. و می‌گویند: اگر در زمان نزدیک شدن فلان ستاره با فلان ستاره ازدواج کنند، فلان حادثه در زندگی آنها اتفاق خواهد افتاد، یا اگر در آن زمان مسافرت کنند، فلان حادثه و فلان حادثه برای آنان رخ خواهد داد، یا اگر در آن زمان تولدی صورت گیرد فلان برکت، نحس و شر بر او وارد خواهد شد، همانطور که در بعضی مجلات انحرافی، جملات و کلمات مسخره، دروغ، پوچ و اباطیلی درباره‌ی برجها و آنچه که در آنها روی خواهد داد، چاپ می‌کنند.

با این حال بعضی از جاهلان و افراد ضعیف‌الایمان پیش این کاهنها رفته و از آنان درباره‌ی زندگی خود و آنچه برایش رخ می‌دهد یا در ازدواج و سایر امورش بر سر او می‌آید، سؤال می‌کنند. لذا هر کس ادعای علم غیب کند و نیز هر کس او را در این ادعا تصدیق و تأیید کند، کافر و مشرک است. چون او ادعای مشارکت با خدا را در علمی می‌کند که مخصوص خدا است و ستارگان و سیارگان همگی مسخر خدا و مخلوق او هستند، و کاری از دست آنها ساخته نیست، لذا بر نحس و خوش بودن و مرگ و زندگی کسی دلالت ندارند، این‌ها همه از کارهای شیاطین هستند، که استراق سمع می‌کنند.

سحر، افسون گری، فال گیری^(۱)

تمام این امور، اعمال شیطانی و حرامی هستند که به عقیده خدشه وارد کرده و مخالف عقیده‌ی صحیح می‌باشند، چون این کارها بدون اعمال شرکی صورت نمی‌گیرند.

1- سحر عبارت است از آنچه که مخفی شده و سبب آن نامعلوم است، به این دلیل سحر نام‌گذاری شده که با پنهانی صورت می‌گیرد طوریکه با چشم دیده نمی‌شود، و آن امور پنهانی عبارتند از: آنچه که مریض به واسطه‌ی آن بهبود پیدا می‌کند، جملاتی که بر زبان جاری می‌کنند، دارو و دود و مه، همه‌ی اینها واقعیت دارند، بعضی از انواع سحر در قلب و بدن اثر می‌گذارد، طوریکه موجب بیماری و مرگ می‌شود، رابطه‌ی زن و مرد را خراب می‌کند و موجب از هم پاشیدن زندگی‌شان می‌شود، البته این تأثیر به‌یاد و اراده‌ی گونی و قدری خداوند است، سحر عملی شیطانی است که دست یافتن به بسیاری از امور آن بدون شرک و نزدیکی به ارواح خبیثه از راه عملی کردن آنچه دوست دارند و به خدمت گرفتن این ارواح برای همکاری در انجام اعمال جادویی ممکن نیست.

---

(۱) در باره‌ی سحر و شعبده‌بازی علمای اسلام کتاب‌های مفیدی نوشته‌اند که بعضی از آنها به زبان فارسی در سایت

کتابخانه‌ی الکترونیکی عقیده موجود می‌باشد، از آن جمله:

۱- دنیای سحر و شعبده‌بازی، اثر دکتر سلیمان الأشقر.

۲- سحر و جادو از دیدگاه قرآن و سنت، اثر شیخ فهد بن سلیمان القاضی.

۳- شمشیر بران برگردن ساحران اشرار، اثر شیخ عبدالسلام بانی. [مصحح]

لذا رسول الله ﷺ سحر را در کنار شرک قرار داده و می‌فرماید: «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ». قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكَ بِاللَّهِ، وَالسَّحْرُ...»^(۱). «از هفت چیز هلاک‌کننده دوری کنید، [اصحاب] گفتند: آنها کدامند؟ فرمود: شریک قرار دادن برای الله، و سحر...».

سحر از دو جهت شرک است:

1- از جهت به کارگیری شیاطین و برقرار نمودن رابطه و نزدیک شدن با آنها از راه عملی نمودن اموری که دوست دارند، تا متقابلاً آنها نیز مطیع جادوگر شوند؛ لذا سحر از چیزهایی است که شیاطین آموزش می‌دهند، خداوند می‌فرماید:

﴿وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ﴾ [البقرة: 102].

«بلکه شیاطین کافر شدند، به مردم سحریاد می‌دادند».

2- آنچه در جادوگری از ادعای علم غیب و شریک بودن با الله در این مورد است، و این کفر و گمراهی است. خداوند می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ﴾ [البقرة: 102].

«و به تحقیق دانستند کسی که سحریاد بگیرد در آخرت هیچ چیزی نصیب او نمی‌شود».

وقتی که واقعیت این است، شکی نیست که سحر کفر و شرک است و با عقیده صحیح منافات دارد، و کشتن جادوگر واجب است همانطور که گروهی از بزرگان صحابه رضی الله عنهم جادوگران را کشته‌اند.

بسیاری از مردم درباره‌ی سحر و ساحری سهل‌انگاری می‌کنند، و چه بسا که آن را فنی از فنون تلقی کرده و به آن افتخار می‌کنند، به ساحران جایزه

(۱) بخاری و مسلم.

می‌دهند و آنان را تشویق می‌کنند، و به همین منظور برایشان مجالس، تجمعات و مسابقاتی برگزار می‌کنند، که هزاران تماشاگر و تشویق‌کننده در آن شرکت می‌کند، و این نشانه‌ی بی‌خبری و جهالت از دین و بی‌ارزش دانستن عقیده و میدان دادن به مسخره‌کنندگان دین است.

2- کهنات و عرافی [فال‌گیری]

کهنات و عرافی هر دو ادعای دانستن چیزهای ناپیدا است، مانند خیر دادن از آنچه که در زمین اتفاق می‌افتد، و مکان اشیاء گمشده را پیدا کردن. و این از راه به خدمت در آوردن شیاطینی ممکن است که از آسمان استراق سمع می‌کنند. خداوند می‌فرماید:

﴿هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿۲۲۳﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿۲۲۴﴾
يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْتُرُهُمْ كَذِبُونَ ﴿۲۲۵﴾﴾ [الشعراء: 221-223].

«آیا به شما خبر بدهم شیاطین بر چه کسانی نازل می‌شوند، بر هر دروغگوی گناهکار نازل می‌شوند، گوش فرای دهند در حالی که اکثر ایشان دروغگویند.»

شیطان با گوش دادن به سخنان ملائکه استراق سمع می‌کند و آنچه را می‌شنود در گوش کاهن القاء می‌کند و کاهن به همراه این کلمه‌ی راست، صدها دروغ همراه می‌کند، مردم به سبب یک کلمه‌ی راستی که از آسمان گرفته او را تصدیق می‌کنند، در حالی که فقط خداوند است که علم غیب می‌داند، لذا هر کس به وسیله‌ی کهنات یا به هر طریقی در موارد فوق مشارکت داشته باشد یا کسی را تصدیق کند که این ادعاها را دارد، برای خدا شریک قرار داده است، زیرا این علوم مختص خداست.

کهنات خالی از شرک نیست، چون نزدیکی به شیاطین و از راه برآوردن کردن خواسته‌های آنان است.

کهنات از این جهت شرک در ربوبیت است که ادعا می‌کنند با خدا در علمش شریکند، و از طرفی شرک در الوهیت است چون بوسیله‌ی نوعی تقرب و نزدیکی به غیر خدا انجام می‌گیرد.

از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ أَتَى عَرَافًا أَوْ كَاهِنًا، فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^(۱). «هر کس پیش کاهنی برود و آنچه را می‌گوید تصدیق کند به آنچه بر محمد صلی الله علیه و آله نازل شده کفر ورزیده است».

لازم به یادآوری است که ساحران، کاهنان و عرافان، عقاید مردم را به باد مسخره و استهزاء می‌گیرند، گاهی خودشان را پزشک و طبیب معرفی می‌کنند و به مریض می‌گویند: گوسفند یا مرغی را با فلان نشانه ذبح کن! یا برای آنان طلسمهای شرکی و نوشته‌های شیطانی به شکلی پیچیده، نامفهوم و گنگ می‌نویسند تا به گردنشان آویزان کنند یا در صندوقها در خانه‌هایشان نگهداری کنند.

برخی ادعای علم غیب می‌کنند و اظهار می‌دارند که می‌توانند اشیاء گم شده را پیدا کنند، افراد جاهل درباره‌ی اشیاء گمشده شان از آنان سؤال می‌کنند و آنان محل اشیاء گمشده را می‌گویند، و یا به وسیله‌ی اجیرانی از شیاطین که با آنان همکاری می‌کنند، آن شیء گم شده را به آنان نشان می‌دهند، و بعضی از آنان خود را به شکل فردی «ولی» که کرامات دارد ظاهر

---

(۱) ابوداود.

می‌کند، خود را به آتش می‌اندازد، و ظاهراً هیچ ضرری به او نمی‌رسد، شمشیر و سلاح به خود می‌زند یا ماشین از رویش عبور می‌کند و هیچ ضربه‌ای به او وارد نمی‌شود، یا حقه‌بازیهای دیگری که در حقیقت سحر و از اعمال شیطان هستند و کاهنان و عرافان این اعمال را برای ایجاد فتنه انجام می‌دهند.

یا اموری خیالی که اصلاً حقیقت ندارد را جلوی مردم انجام می‌دهند، با حيله‌ها و نیرنگهایی که دلیل آنها نامشخص است. مانند کاری که ساحران فرعون با طناب و عصا انجام می‌دادند.

شیخ الإسلام در مناظره‌ای که با ساحران بطائحه احمدیه «الرفاعیه» داشته بود گفت: شیخ بطائحه صدایش را بلند کرد و گفت: ما دارای احوالی هستیم و چنین و چنانیم، و ادعای کارهای خارق‌العاده، مانند: آتش بازی و چیزهای دیگری می‌کرد و می‌گفت: این امور فقط مختص ماست، و آنان باید در برابر این اعمال تسلیم شوند. شیخ الإسلام گوید: در حالی که خشمگین شده بودم صدایم را بلند کردم و گفتم: من تمام احمدیه‌ها را از مشرق تا مغرب زمین، مورد خطاب قرار می‌دهم، هر کاری که آنان در آتش کردند من هم همان کار را انجام می‌دهم، هر کس در آتش سوخت مغلوب و بازنده است، - یا لعنت خدا بر او باد - به شرط اینکه خودمان را با آب گرم و سرکه بشوئیم. حاکمان و مردم در این باره از من سؤال کردند، گفتم: وارد آتش شدنشان حيله و نیرنگ است به این صورت بدنشان را با روغن قورباغه و پوسته‌ی نارنج و سنگ طلقی^(۱) می‌مالند. در این لحظه بود که صدای مردم بلند شد، خواست قدرت خود را نشان دهد، گفت بعد از آنکه به بدنمان گوگرد زدیم حصیری را به دور خود می‌پیچیم، گفتم: برویم، بار دیگر تکرار

---

(۱) سنگ طلقی براق و شفاف و لایه لایه است که اگر به آن کوبیده شود خورد می‌شود. «المعجم الوسيط / الطلق».

کردم برویم! دستش را دراز کرد که پیراهنش را از بدنش بیرون آورد. گفتم: نه، اول بدنت را با آب گرم و سرکه شست و شو بده، بنا به عادتشان ترس از صورتش نمایان شد و به مردم گفت: هر کس امیر را دوست دارد چوبی یا دسته‌ای هیزم خشک بیاورد، گفتم: این وقت به هدر دادن است، می‌خواهی مردم متفرق شوند، و آن چه مورد نظر ماست صورت نگیرد، بهتر است چراغی روشن کنیم و انگشتانمان را بعد از شستن با آب گرم و سرکه در چراغ فرو ببریم هر کس دستش سوخت لعنت خدا بر او باد، یا او مغلوب و بازنده است، همینکه این را گفتم رنگش پرید و خوار و ذلیل شد^(۱). با این واقعه روشن شد که این دجالها و دروغگویان با این حيله‌ها و نیرنگهای پنهانی به مردم دروغ می‌گویند.

***

پیش کش کردن قربانی‌ها و نذور و هدایا برای اماکن زیارتی، قبور و تعظیم آنها^(۲)

قطعاً پیامبر ﷺ تمام راههایی را که منجر به شرک می‌شوند، مسدود کرده و مردم را به طور جدی از آن برحذر داشته است. و مسئله قبور یکی از آنهاست

(۱) مجموع الفتاوی (ج ۱۱/ ۴۴۶-۴۶۵).

(۲) جهت کسب اطلاعات بیشتر در این زمینه، به کتاب‌های زیر در سایت کتابخانه الکترونیکی عقیده

(www.aqeedeh.com) مراجعه نمایید:

۱- زیارت قبر از دیدگاه قرآن، تالیف دکتر طه دلیلی.

۲- زیارت مسنون، تالیف استاد صادق رجیبیان تمک. [مصحح]

که قواعدی را برای جلوگیری از عبادت قبور، غلو و افراط در صاحبان این قبور، وضع کرده است، مانند:

1- پیامبر ﷺ ما را از غلو و افراط درباره‌ی اولیاء و صالحین برحذر داشته، چون زیاده‌روی و افراط [قراردادن هر کس بالاتر از مقامی که دارد] منجر به عبادت آنها می‌شود. پیامبر ﷺ می‌فرماید: «إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ»^(۱). «از افراط و زیاده‌روی پرهیزید که غلو کسان قبل از شما را هلاک کرد». در حدیث دیگری می‌فرماید: «لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»^(۲). [در مدح من] افراط و زیاده‌روی نکنید آنطوریکه نصاری در حق ابن مریم زیاده‌روی کردند، همانا من، بنده‌ی خدا هستم. پس بگوئید: بنده‌ی خدا و فرستاده‌ی او».

2- پیامبر ﷺ ما را از بناء قبه و ساختمان بر قبور نهی کرده است، ابو هیاج اسدی گوید: علی ابن ابی طالب رضی الله عنه به من گفت: «أَلَا أَبْعَثُكَ عَلَى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَنْ لَا تَدَعَ يَمَثَلًا إِلَّا طَمَسْتَهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتَهُ»^(۳). «آیا تو را بر آنچه پیامبر ﷺ مرا بر آن فرستاده، بفرستم؟ و آن این که هر مجسمه‌ای را دیدی آنرا از بین ببر، و هر قبر بلند شده‌ای را دیدی با خاک یکسان کن». و همچنین از بلند کردن قبر با خشت و گچ و ساختن بارگاه بر آن نهی کرده است،

---

(۱) امام احمد ترمذی ابن ماجه.

(۲) بخاری.

(۳) مسلم.

از جابر رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «ذَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُحْصَصَ الْقَبْرُ، وَأَنْ يُفَعَّدَ عَلَيْهِ، وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ»^(۱). «پیامبر صلی الله علیه و آله از بلند کردن قبر، نشستن و بناء کردن روی آن نهی کرده است».

3- همچنین پیامبر صلی الله علیه و آله از ادای نماز به طرف قبرها نهی فرموده است. از عائشه رضی الله عنها روایت است: «لَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَفِقَ يَطْرَحُ حَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَإِذَا اغْتَمَّ بِهَا كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ، فَقَالَ وَهُوَ كَذَلِكَ: «لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ» يُحَدِّثُ مَا صَنَعُوا. قَالَتْ: «فَلَوْلَا ذَلِكَ أُبْرِزَ قَبْرُهُ، غَيْرَ أَنَّهُ حَشِي - أَوْ حَشِي - أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا»^(۲). «وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله مریض شد [مرضی که در آن فوت کرد] با پارچه‌ای رویش را پوشاند، وقتی که ناراحتیش بیشتر شد پارچه را از رویش کنار زد. و در آن حال گفت: لعنت خدا بر یهود و نصارا که قبور پیامبرانشان را به مسجد تبدیل کردند، عائشه گفت: از آنچه آنان انجام دادند منع کرد، و اگر بیم آن که قبرش به مسجد تبدیل شود نبود، قبرش ظاهر کرده می‌شد.

و در حدیث دیگری می‌فرماید: «أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ مَسَاجِدَ، أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ، إِنِّي أَنهَاكُمُ عَنْ ذَلِكَ»^(۳). «آگاه باشید کسانی که قبل از شما بودند، قبور پیامبران و

(۱) مسلم.

(۲) بخاری و مسلم.

(۳) مسلم.

صالحان شان را به مساجد تبدیل کردند، آگاه باشید قبور را به مساجد تبدیل نکنید، من شما را از آن نهی می‌کنم».

این نهی تبدیل کردن قبور به مساجد یعنی نماز خواندن نزدیک قبور اگرچه روی آنها مساجد ساخته نشود را شامل می‌شود، زیرا هر جایی که به قصد ادای نماز باشد، آن مکان، مسجد است. همانطوریکه پیامبر ﷺ می‌فرماید: «وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا»^(۱). «زمین برای من مسجد و پاک قرار داده شده است».

بنابراین اگر روی قبر، مسجدی بنا شد، حکم نماز خواندن در آن شدیدتر است.

بیشتر مردم به این منهیات توجهی نمی‌کنند و آنچه پیامبر ﷺ نهی کرده، مرتکب می‌شوند و به سبب آن به شرک اکبر مبتلا می‌شوند لذا بر قبور، مساجد، ضریح‌ها و اقامتگاه‌هایی ساخته و آنها را به محل‌های زیارتی تبدیل کرده‌اند، و انواع شرک‌های اکبر، مانند: ذبح برای نزدیکی به صاحبان قبور، خواستن نیازها از آنان، کمک طلبیدن و نذر کردن برای آنان و سایر کارهای دیگر را در آن اماکن انجام می‌دهند.

علامه ابن القیم رحمه الله می‌گوید: «هر کس امر و نهی رسول الله ﷺ و عمل صحابه را در مسئله‌ی قبور با آنچه عموم مردم در عصر حاضر^(۲) انجام می‌دهند، مقایسه کند. قطعاً عمل مردم را با سنت و عمل صحابه مخالف و متضاد می‌یابد به گونه‌ای که هیچ شباهت و نقطه‌ی مشترکی با هم ندارند».

---

(۱) بخاری و مسلم.

(۲) یعنی در زمانی که او (رحمه الله) زندگی می‌کرده است در حالی که الآن این کارها بیشتر رواج پیدا کرده است.

پیامبر ﷺ از ادای نماز بر روی قبور نهی کرده، ولی اینها کنار قبور نماز می‌خوانند. همچنین پیامبر ﷺ نهی کرده است که قبور به مساجد تبدیل شود، ولی اینها روی قبور مساجد می‌سازند و آنها را زیارتگاه می‌نامند، و به این صورت آن را به خانه‌های خدا تشبیه می‌کنند.

همچنین پیامبر ﷺ نهی کرده که روی قبور چراغ روشن شود، ولی اینها روی قبور شمع و چراغ روشن می‌کنند. پیامبر ﷺ نهی کرده است که روی قبور مراسمی همچون عید برپا شود، ولی اینها قبور را به محل اعیاد و انجام عبادات تبدیل کرده‌اند، و همچنانکه در اعیادشان تجمع می‌کنند، آنجا هم تجمع کرده و حتی بیشتر و باشکوه‌تر.

پیامبر ﷺ امر کرده که قبور نباید بیش از کوهان شتر بلند کرده شوند، پیامبر ﷺ چنانکه امام مسلم در صحیحش از ابی هیاج اسدی آورده که می‌گوید: علی ابن ابی طالب به من گفت: «أَلَا أُبْعَثُكَ عَلَىٰ مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَنْ لَا تَدَعَّ تِمْنَالًا إِلَّا طَمَسْتَهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتَهُ». «آیا تو را برای انجام کاری نفرستم که پیامبر ﷺ مرا فرستاد، که هیچ مجسمه‌ای را نگذاری مگر آنکه از بین ببری، و هیچ قبر بلند شده‌ای را نگذاری مگر آنکه با خاک یکسان کنی».

و امام مسلم در صحیحش آورده که ثمامه ابن شُفَى گفت: «كُنَّا مَعَ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ بِأَرْضِ الرُّومِ بِرُودَسَ، فَتَوَفَّيَ صَاحِبٌ لَنَا، فَأَمَرَ فَضَالَةُ بْنُ عُبَيْدٍ بِقَبْرِهِ فَسَوَّى، ثُمَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَأْمُرُ بِتَسْوِيَتِهَا»^(۱). «با فضاله ابن عبید در سرزمین «روم بردوس» بودیم که یکی از همراهان مان

(۱) یعنی بلند کردن آن.

فوت کرد، فضاله دستور داد که او را دفن کنند و قبرش را با خاک یکسان کنند، سپس گفت: از پیامبر ﷺ شنیدم که دستور می‌داد قبور با خاک یکسان شوند». در حالی که بیشتر مردم با تمام توانشان با این دو حدیث مخالفت می‌کنند و قبور را مانند خانه از زمین بلند می‌کنند، و بر آن قبه می‌سازند.

در ادامه علامه ابن القیم می‌گوید: «بین که بین امر و نهی و هدف پیامبر ﷺ در مسئله‌ی قبور با عملکرد فعلی مردم چه فرق بزرگی وجود دارد، و شکی نیست که مفسد این کارها به حدی زیاد است که کسی توانایی ذکر همه‌ی آنها را ندارد». علامه ابن القیم در ادامه بسیاری از این مفسد را یادآور شده تا جایی که می‌گوید: «آنچه پیامبر ﷺ درباره‌ی زیارت قبور مشروع کرده یادآوری روز آخرت و دعای خیر، طلب رحمت و استغفار برای مرده است، در این صورت زیارت‌کننده هم به خود و هم به مرده احسان کرده است، ولی این مشرکین حقیقت را تغییر داده، دین را عوض کرده و هدفشان از زیارت شریک قرار دادن میت با خدا، کمک خواستن از او، واسطه قراردادنش، و طلب نزول برکات، و برآورده کردن سایر نیازها می‌دانند، و به این ترتیب هم به خود و هم به مرده گناه می‌رساند و از خیر و حسناتی که خداوند مشروع کرده همچون دعا، طلب رحمت و استغفار برای میت و غیره، محروم می‌شوند»^(۱).

با این توضیحات روشن شد که پیش‌کش کردن نذور و قربانی‌ها برای اماکن زیارتی شرک اکبر است، که در اثر مخالفت با سنت پیامبر ﷺ در خصوص قبرها بوجود آمده است، این در حالی است که واجب است قبرها به روش صحیح درست شود و دستورات شریعت در آنها رعایت گردد، مانند درست نکردن قبه و مسجد بر روی قبرها. چون همینکه روی قبور، قبه بنا شود

---

(۱) إغاثة المفان (۱/۲۱۴-۲۱۵-۲۱۷).

و در اطراف آن مساجد و محلهای زیارتی ساخته شود، افراد جاهل گمان می‌کنند کسانی که در این قبور دفن شده‌اند، نفع و ضرر می‌رسانند به فریاد صداکنندگان خود می‌رسند و نیازهای پناه‌برندگان را برآورده می‌کنند، به همین خاطر است که نذور و قربانی را پیش‌کش آنها می‌کنند تا اینکه به بتهایی تبدیل شده و به عنوان غیرخدا عبادت می‌گردند.

پیامبر ﷺ فرموده‌اند: «اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَثْنَا يُعْبَدُ»^(۱). «پروردگارا! قبرم را بتی قرار مده که عبادت شود». پیامبر ﷺ این دعا را به این دلیل کرده که این بدعت‌ها در آینده، در قبر غیر او ﷺ رواج پیدا خواهد کرد، این بدعت‌ها در بسیاری از کشورهای اسلامی رواج یافت، اما خداوند به برکت دعای پیامبر ﷺ قبر او را از این بدعت‌ها محفوظ نگه داشت، گرچه در مسجدش [مسجد نبوی] بعضی از اعمال مخالف شرع بوسیله‌ی بعضی از انسان‌های جاهل و خرافی انجام می‌شود، اما امکان دسترسی به قبر او برایشان وجود ندارد. چون قبر پیامبر ﷺ در خانه اش است و در مسجد قرار ندارد و بوسیله‌ی دیوارهایی احاطه شده است، چنانکه علامه ابن‌القیم رحمته در [نونیه‌ی] اشعارش می‌گوید:

فاستجاب رب العالمین دعاءه = وأحاطه بثلاثة الجدران

«رب العالمین دعایش را اجابت کرد و قبرش را بوسیله‌ی سه دیوار احاطه

کرد».

حکم تعظیم تماثیل و نصب‌های یادبود

تماثیل: جمع تمثال است و آن مجسمه‌ای است به شکل انسان یا حیوان یا سایر جانداران است، و نصب در اصل نشانه و سنگ‌هایی است به شکل

(۱) مالک و احمد.

فرمانده و شخص مورد احترامی که مشرکین برای زنده نگه داشتن یاد آنها حیوانات خود را نزد آنها ذبح می کردند.

پیامبر اسلام ﷺ عکس موجودات زنده و جانداران بویژه عکس انسان‌های دارای مناصب و مقام، مخصوصاً تصویر مانند: علماء، فرمانروایان، پارسایان، فرماندهان لشکر و رؤسا نهی کرده است، فرقی ندارد که این عکس‌ها از طریق رسم عکس بر روی پارچه، کاغذ، دیوار یا لباس باشد، یا به وسیله‌ی وسایل نوری معروف در این زمان یا از طریق تراشیدن مجسمه‌ها به شکل بت. پیامبر ﷺ از آویزان کردن تصاویر بر دیوار و مانند آنها و از نصب مجسمه‌های یادبود نهی کرده، چون این کارها مقدمات رسیدن به شرک است، اولین شرکی که در زمین به وجود آمد بوسیله‌ی عکس‌ها و مجسمه‌ها بوده است. در میان قوم نوح عليه السلام مردان نیکوکاری بودند که پس از مرگشان مردم، اندوهگین و عزادار شدند، لذا شیطان به آنان الهام کرد که در محلهای اقامتشان مجسمه‌هایی نصب و به نامشان نامگذاری کنند آنان این کار را کردند، در ابتدا آنها را عبادت نمی کردند، اما همین که آن نسل از بین رفت و علم و آگاهی به فراموشی سپرده شد، مورد عبادت قرار گرفتند^(۱). به همین خاطر، خداوند نوح عليه السلام را مبعوث کرد تا از شرکی که به سبب این تصاویر و مجسمه‌ها بوجود آمده بود نهی کند. ولی قومش از او سرپیچی کردند و بر عبادت تصاویر و مجسمه‌هایی که به بت تبدیل شده بود پافشاری کردند. خداوند می فرماید:

﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا﴾ [نوح: 23].

(۱) بخاری.

«وگفتند: از معبودهایتان دست بردارید، و ازود، سواع، یغوث، یعوق و نسر دست بردارید».

اینها اسامی مردان صالحی بودند که این مجسمه‌ها را به شکل و هیئت آنها ساخته بودند تا جهت احترام و بزرگداشت، یاد آنها را زنده نگه دارند.

بین سرانجام مسئله‌ی نصب مجسمه‌های یادبود به کجا کشید و چگونه به شرک و دشمنی با رسولش تبدیل شد. و بالاخره موجب شد که با طوفان هلاک شده و در نزد الله و رسولش منفور شوند. اینها همه بر خطرناک بودن پیامد عکس‌ها و مجسمه‌ها دلالت دارد. به همین دلیل پیامبر ﷺ تصویرگران را لعنت کرده، و خبر داده که آنان در قیامت از همه‌ی مردم عذابشان شدیدتر است، و دستور به نابود کردن تصاویر داده و فرموده: «ملائکه در آن خانه‌ای که تصویر باشد داخل نمی‌شود». همه‌ی این وعیدها بخاطر مفسد و خطرات زیادی است که بوسیله‌ی آن متوجه عقیده‌ی امت می‌شود. لذا اولین شرکی که در زمین بوجود آمده به سبب آویزان کردن مجسمه‌ها بوده، فرقی نمی‌کند چه این عکسها و مجسمه‌ها در مجالس نصب شوند، یا در میادین و پارکها، چون شرعاً حرام هستند و وسیله‌ای برای افتادن بدام شرک و فساد عقیده است. این در حالی است که کافران در این عصر و زمان این کارها را بدلیل نداشتن عقیده انجام می‌دهند. و مشابهت به کفار و مشارکت با آنها بر مسلمین حرام است تا عقیده‌ی آنان که منبع قدرت و سعادتشان است محفوظ بماند.

حکم مسخره کردن دین و اهانت به ارزش‌های آن

هر کس دین را به باد استهزا و مسخره بگیرد، مرتد و بطور کلی از اسلام خارج می‌شود. خداوند می‌فرماید:

﴿قُلْ أَيْدِي اللَّهِ وَعَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَدِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ﴾ [التوبة: 65-66].

«گو: آیا اللہ، آیات و رسولش را مسخرہ می کنید؟ گو: عذرخواہی نکنید شما پس از ایمان آوردن کافر شدید».

این آیه دلالت بر این دارد کہ بہ باد استہزا گرفتن خدا، رسول و آیات خدا، کفر است و استہزا گرفتن یکی از این موارد سہ گانہ، استہزا بہ تمام آنها است، منافقین، پیامبر ﷺ و اصحاب را مسخرہ می کردند لہذا این آیہ نازل شد؛ بہ ہمین دلیل مسخرہ کردن ہر یک از این موارد لازم و ملزوم یکدیگرند، [اگر یکی از آنها مورد تمسخر قرار گیرد بقیہ نیز مورد تمسخر قرار گرفتہ اند] این افراد توحید خداوند را بی ارزش کردہ و با بہ فریاد خواستن مردگان شرک را با ارزش جلوہ می دہند، وقتی کسی آنها را بہ توحید دعوت دہد و از شرک نہی کند، آن را کم ارزش و پوچ جلوہ می دہند. خداوند می فرماید:

﴿وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُؤًا أَهْلًا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾﴾ [الفرقان: 41].

«وقتی کہ تو را ببینند حتماً تو را بہ باد مسخرہ می گیرند و می گویند: آیا این کسی است کہ خدا او را رسول فرستادہ است، اگر بر عبادت معبودہایمان صبور نبودیم نزدیک بود ما را از معبودہایمان دور کند».

سپس وقتی پیامبر آنان را از شرک بر حذر می داشت ایشان او را مسخرہ می کردند و ہر گاہ پیامبران بہ توحید دعوت می دادند، چون در وجودشان شرک ریشہ دواندہ بود از آنان عیب جوئی کردہ و آنان را کم عقل، گمراہ و دیوانہ توصیف می کردند، و نیز کسانی کہ در عقیدہ بہ مشرکین شباهت

دارند، وقتی ببینند کسی به توحید دعوت می‌دهد بخاطر شرکی که در وجودشان هست، او را مسخره می‌کنند، خداوند می‌فرماید:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ﴾ [البقرة: 165].

«بعضی از مردم شریک‌هایی غیر از خدا برای او قرار می‌دهند و مانند خدا، آنان را دوست دارند.»
هر کس مخلوقی را مانند خداوند دوست داشته باشد، مشرک است، و لازم است که بین دوستی به خاطر الله و دوستی با الله فرق قایل شویم. این افراد که قبور را همچون بت‌ها قرار داده و توحید و عبادت الله را مسخره می‌کنند! و غیر الله را شفیع و واسطه پنداشته و تعظیم می‌کنند، هر یک از آنها حاضر است سوگند غموس [سوگندی که فرد می‌داند دروغ است] بخورد، اما جرأت نمی‌کند به شیخش سوگند دروغ بخورد، بسیاری از مردم معتقدند که به کمک طلبیدن شیخ در کنار قبرش یا جای دیگر بهتر است از اینکه خدا را سحرگاهان در مسجد به فریاد بطلبند، و کسی که از عقیده‌ی شرکی آنها برگشته و موحد شده است را مسخره می‌کنند، بسیاری از آنها مساجد را تخریب و زیارتگاه‌ها و بارگاه‌ها را آباد می‌کنند!!! آیا این اهانت به خدا، آیات و رسول او نیست. لذا بزرگداشت و تعظیم قبرها انسان را به شرک می‌رساند^(۱). متأسفانه این عقیده امروزه در میان بسیاری از قبوریها وجود دارد.

مسخره کردن دین و نوع است:

1- مسخره کردن صریح: مانند کسانی که آیه در شأن شان نازل شده که به قاریان قرآن می‌گفتند: همچون قاریان شکم‌گنده‌تر، دروغگوتر و

(۱) مجموع الفتاوی (۱۵/۴۸-۴۹).

ترسوتر هنگام روبروشدن در جنگ، ندیدیم. یا حرف‌های دیگری مثل اینها، بعضی از آنها می‌گویند: دین شما دین پنجمی است یا دین شما کهنه و فرسوده است، یا وقتی گروه امر به معروف و نهی از منکر را می‌بینند با تمسخر می‌گویند: دینداران آمدند، و شبیه این حرفها که به راحتی قابل شمارش نیست و بزرگتر از قول کسانی است که آیه درباره‌ی آنها نازل شده است.

2- مسخره کردن غیرصریح: و آن دریایی است که ساحل ندارد. مانند مسخره کردن با حرکات چشم، زبان، لب، دست و غیره در زمان تلاوت قرآن یا عمل به سنت پیامبر ﷺ یا امر به معروف و نهی از منکر^(۱)، یا مانند سخن افرادی که می‌گویند: اسلام برای قرن بیستم کارآیی ندارد، فقط برای قرون وسطی سازگار است، و یا می‌گویند: اسلام به عقب برگشتن و عقب ماندگی است و مجازات‌هایی همچون حد و تعزیرات در اسلام، سخت‌دلی و وحشی‌گری است، و یا می‌گویند: اسلام به زن ظلم کرده چون طلاق و تعدد زوجات را مباح دانسته است. یا بگویند: حکم کردن به قوانین ساختگی و بشری برای مردم بهتر از حکم کردن به قوانین اسلام است. و به کسی که دعوت به توحید و نهی از عبادت قبور و ضرائح می‌کند می‌گویند: این شخص تندرو و سخت‌گیر است، یا می‌خواهد در میان مسلمانان تفرقه ایجاد کند، یا می‌گویند: وهابی است یا مذهب پنجمی دارد و شبیه این اقوال که همه‌ی آنها دشنام به دین و مسلمانان و مسخره کردن عقیده‌ی

---

(۱) مجموعة التوحید النجیة، ص (۴۰۹).

صحیح است. «لا حول ولا قوة إلا بالله». یا کسی را که به یکی از سنت‌های پیامبر ﷺ پایبند است مسخره کنند و بگویند دین در ریش خلاصه نمی‌شود، [ریش را مسخره کنند] و شبیه سخنان زشت! (۱)

نظریه‌ی مادی‌گرایی درباره‌ی حیات، و مفاسد این نظریه (۲)

دو نظریه درباره‌ی حیات وجود دارد: نظریه‌ی مادی‌گرایی و نظریه‌ی صحیح که هر کدام آثاری به دنبال دارند:

۱- نظریه‌ی مادی‌گرایی درباره‌ی حیات

در این نظریه تفکر انسان در کسب لذات زودگذر محدود شده و عملش نیز در این چهارچوب بدون توجه به عواقب آن، محصور می‌شود. و برای آینده هیچ کاری نمی‌کند و چاره‌ای نمی‌اندیشد و توجه ندارد که الله زندگی دنیا را مزرعه‌ی آخرت قرار داده، و دنیا محل عمل و آخرت محل جزا و پاداش است و هر کس در دنیایش عمل صالح انجام دهد و ذخیره کند در هر دو دنیا

---

(۱) درباره‌ی نواقض اسلام، یعنی اموری که باعث زایل شدن ایمان و خارج شدن شخص از اسلام می‌شود، به کتاب «مباحثی پیرامون نواقض اسلام» نوشته‌ی عبدالعزیز طریقی رجوع کنید. (این کتاب از سایت کتابخانه الکترونیکی عقیده (www.aqeedeh.com) قابل دانلود است. [مصحح])

(۲) برای شناخت بیشتر نظریه‌ی مادی‌گرایی به کتب ذیل در سایت کتابخانه عقیده (www.aqeedeh.com) رجوع کنید:

۱- مادی‌گرایی و فرآیند بی‌دینی، نوشته‌ی محمد بن شاکر الشریف.
۲- انسان بین‌مادگیری و اسلام، نوشته‌ی استاد محمد قطب. [مصحح]

سود می‌برد. و هر کس در دنیا عمل صالح انجام ندهد اخترش را تباہ و نابود می‌کند. خداوند می‌فرماید:

﴿خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ [الحج: 11].

«دنیا و آخرت را از دست داده است، و زیانکاری آشکار این است.»

خداوند این دنیا را بیهوده نیافریده بلکه آن را برای حکمتی عظیم خلق کرده و می‌فرماید:

﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ [الملك: 2].

«خدایی که مرگ و زندگی را خلق کرده، تا شمارا بپایانماید که کدامیک عمل بهتری انجام می‌دهید.»

﴿إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ [الكهف: 7].

«ما آنچه را که در زمین است. زینت زمین قرار دادیم تا آنان را بپایانماید که کدامیک عمل بهتری انجام می‌دهند.»

خداوند این دنیا و نیازهای زودگذر و زینت‌های ظاهری مانند: اموال، اولاد، مقام، قدرت و سایر لذایذی را که فقط خدا اندازه‌ی آن را می‌داند، برای ما قرار داده است. اما اکثر مردم فقط به ظاهر و شگفتی‌های آن توجه دارند و مقید به همین هستند و به حقیقت و راز این نعمت‌ها فکر نمی‌کنند. و با مشغول کردن خود به کسب و جمع‌آوری دنیا و بهره‌گرفتن از آن از هدفی که عمل برای آخرت است دور شده‌اند، بلکه منکر حیاتی غیر از زندگی این دنیا هستند.

﴿وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ [الانعام: 29].

«و گفتند: غیر از این دنیا، زندگی دیگری وجود ندارد و ما دوباره زنده نمی‌شویم.»

و خداوند به کسانی که درباره‌ی حیات چنین طرز تفکری دارند وعده عذاب داده و می‌فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غٰفِلُونَ ﴿٨﴾ أُولَٰئِكَ مَا لَهُمْ مِنَ النَّارِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩﴾﴾
[یونس: 7-8].

«به تحقیق کسانی که به دیدار ما امیدوار نیستند و به زندگی دنیا راضی شده اند و به آن دل بسته اند و کسانی که از آیات ما غافلند، آنان جایگاهشان آتش است، به خاطر اعمالی که انجام داده اند.»
و می‌فرماید:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا نُوْفٍ إِلَيْهِمْ أَعْمَلْتُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبِطُلَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾﴾ [هود: 15-16].

«کسانی که خواهان زندگی دنیا و زینت‌های آن هستند [نتیجه‌ی] اعمالشان را در این دنیای دهم [آنچه برایشان تعیین شده است در دنیا به آنان می‌دهیم] و از آنان در دنیا کم نمی‌شود. آنان کسانی هستند که در آخرت جز آتش سزایی دیگر ندارند و آنچه در دنیا انجام داده‌اند از بین می‌رود و اعمال آنان باطل می‌شود.»

این وعده شامل کسانی است که این تفکر را دارند، فرقی نمی‌کند از کسانی باشند که به قصد دنیا، اعمال دینی را انجام می‌دهند، مانند منافقین و ریاکاران با اعمال خود، یا کافرانی باشند که ایمان به زنده شدن و روز حساب ندارند، مانند مردم عصر جاهلیت، مذاهب فرسوده‌ی سرمایه‌داری، کمونیست و علمانیت [بی‌دینی و سکولاریسم] که ارزش زندگی را نمی‌دانند و حتی نظر آنها درباره‌ی حیات از نظر حیوانات بی‌ارزشر است، چون آنان در راه

اهدافی که نه برایشان ابدی است و نه آنان برای اهدافشان ابدی هستند، عقول خود را از دست داده، توانایی خود را به کار برده و اوقات خود را ضایع کرده‌اند و برای آینده‌ای که منتظر آنها است، هیچ کاری نمی‌کنند!!! و قطعاً به آن آینده [قیامت] خواهند رسید. در حالی که حیوانات بر خلاف اینها هدفی ندارند که به دنبال آن باشند و عقولی ندارند که با آن فکر کنند. به همین دلیل خداوند درباره‌ی آنان می‌فرماید:

﴿أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾﴾ [الفرقان: 44].

«آیا گمان می‌کنی که اکثر آنان می‌شنوند یا می‌فهمند. اینان نیستند مگر مانند حیوانات بلکه گمراهتر از آنانند.»

و خداوند طرفداران این نظریه را به جاهل توصیف کرده و می‌فرماید:

﴿وَعَدَّ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ﴿٧﴾﴾ [الروم: 6-7].

«و اما اکثر مردم نمی‌دانند، فقط ظاهری از زندگی دنیاروی دارند و آنان از آخرت غافل اند.»

آنان اگر چه در صنایع و اختراعات مهارت دارند، در واقع جاهلانی هستند که شایستگی این را ندارند به اهل علم توصیف شوند، چون علم آنها از ظاهر زندگی دنیا تجاوز نمی‌کند، و این علمی ناقص است که آنان مستحق این وصف با شرافت نیستند، چون علماء به کسانی اطلاق می‌شود که خداشناس و خدا ترس باشند. خداوند متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴿٢٨﴾﴾ [فاطر: 28].

«به تحقیق از میان بندگان خدا، فقط علماء از او می‌ترسند.»

و از جمله‌ی تفکرات مادی درباره دنیا داستان قارون و گنجینه‌هایی است که خدا به او عطا کرده بود:

﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ ۗ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ [القصص: 79].

«قارون با ظاهری آراسته و پر از زرق و برق به میان قومش رفت، کسانی که زندگی دنیا را می‌خواستند گفتند: ای کاش ما هم مثل آنچه که به قارون داده شده است داریم! داشتیم، او دارای ثروت فراوان است.»

آنان آرزوی ثروتی مانند او را داشتند و به او غبطه می‌خوردند و براساس تفکر مادی شان او را به صاحب ثروتی عظیم، وصف کردند. و این همانند وضعیت کنونی دولت‌های کافر است که مسلمانان ضعیف‌الایمان با تعجب به پیشرفت‌های صنعتی و اقتصادی شان نگاه می‌کنند و غبطه می‌خورند، بدون اینکه به کفر آنان و عاقبت بدی که در انتظارشان است توجه کنند. و این تفکر غلط آنان را وادار به تعظیم کافران و احترام آنان نموده و در اخلاق و عادات بد شان از آنان تقلید می‌کنند، لیکن از پیشرفت‌های علمی و نظامی آنان مانند: اختراعات، تکنیک و غیره تقلید نمی‌کنند.

۲- نظریه‌ی دوم درباره‌ی زندگی دنیا [نظریه‌ی صحیح]

این است که هر چه انسان در این دنیا از مال، قدرت و توانایی ظاهری دارد و سایلی است برای استفاده، تا به کمک آن خود را برای آخرت آماده کند، در حقیقت دنیا ذاتاً مذموم نیست، بلکه بدی و خوبی آن به فردی که از آن استفاده می‌کند بستگی دارد. دنیا پل و محل عبوری برای رسیدن به آخرت؛ و محل جمع‌آوری آذوقه برای رسیدن به بهشت است. به بهترین زندگی که

بهشتیان به آن می‌رسند بخاطر اعمالی است که در دنیا انجام داده‌اند، و در واقع دنیا محل اعمال صالح، همچون جهاد، نماز، روزه، انفاق در راه خدا و میدان مسابقه‌ی برای عمل خیر است. خداوند خطاب به بهشتیان می‌فرماید:

﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾ [الحاقة: 24].

«بخورید و بیاشامید گوارا باد بر شما، بخاطر آنچه در دنیا انجام داده اید».

رقی و تمائم

۱- رقی

رقی جمع رقیه، و آن جملات و کلماتی است که به قصد شفای بیماری‌هایی مانند: تب، صرع و غیره استفاده می‌شود و به آن عزائم نیز گفته می‌شود بر دو نوع است:

نوع اول: رقیه‌ای که خالی از کلمات شرکی باشد. به این صورت که آیاتی از قرآن بر مریض خوانده شود، یا برای رفع بیماری به اسماء و صفات خدا پناه برده شود، این نوع رقیه صحیح و جایز است. چون پیامبر ﷺ گاهی این کار را کرده و به آن امر فرموده است.

عوف ابن مالک می‌گوید: «ما در جاهلیت رقیه [دم] می‌کردیم، گفتیم: ای رسول خدا، نظرت در این باره چیست؟ فرمود: رقیه‌هایتان را برایم وصف کنید، اگر در آن شرک نباشد اشکالی ندارد»^(۱).

سیوطی می‌گوید: علما درباره‌ی جایز بودن رقی با سه شرط اجماع کرده‌اند:

1- از کلام خدا و اسماء و صفات او باشد.

(۱) مسلم.

2- به زبان عربی و معنای آن واضح باشد.

3- اعتقاد به اینکه رقیه به خودی خود موثر نیست، بلکه به تقدیر خدا موثر است^(۱).

و کیفیت آن به این صورت است که: قرآن را بر مریض می خوانند و بر او فوت می کنند، یا قرآن را بر آب می خوانند و مریض آن را می نوشد، در حدیث ثابت بن قیس آمده: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ تُرَابًا مِنْ بَطْحَانَ فَجَعَلَهُ فِي قَدَحٍ ثُمَّ نَفَثَ عَلَيْهِ بِمَاءٍ وَصَبَّهُ عَلَيْهِ»^(۲). «پیامبر ﷺ مقداری از خاک بطحان را در ظرفی ریخت و بر آن فوت کرد و آن را بر او پاشید».

نوع دوم: رقیه ای که در آن کلمات شرکی وجود دارد و در آن از غیر خدا طلب کمک و فریادرسی می شود و به غیر او پناه می برند، مانند: رقیه به وسیله ی اسماء جن، ملائکه، انبیاء و صالحین که این نوع جزو عبادت غیر خداست و شرک اکبر است.

یا به غیر زبان عربی، با جملاتی گنگ و غیر قابل فهم باشد، چون بیم آن می رود که کفر یا شرکی در آن باشد و کسی متوجه نشود، لذا ممنوع و ناجایز است.

۲- تمائم

جمع تمیمه و آن نوشته ایست که به گردن بچه جهت دفع چشم زخم آویزان می شود و گاهی اوقات بزرگسالان زن و مرد هم از آن استفاده می کنند. و دو نوع است:

---

(۱) فتح المجید ص (۱۳۵).

(۲) ابوداود.

نوع اول

آن که با آیات قرآن است، بدین صورت که آیاتی از قرآن و یا اسماء و صفات خدا روی کاغذی نوشته می‌شود و آن را برای طلب شفا به مریض می‌بندند، علما در این نوع اختلاف دارند. در این باره دو نظریه وجود دارد:

نظریه اول: آن را مباح می‌داند، این نظریه از عبدالله ابن عمرو بن عاص، روایتی از احمد ابن حنبل، ابو جعفر الباقر و ظاهر آنچه از عائشه روایت شده نقل شده است. و اینها حدیث منع آویزان کردن تائم را حمل بر موردی می‌دانند که در آن کلمات شرکی باشد.

نظریه دوم: آن را ناجیز و ممنوع می‌داند، این نظریه از عبدالله ابن مسعود، ابن عباس، ظاهر قول حدیفه، عقبه‌ی ابن عامر، ابن عکیم، جماعتی از تابعین از جمله اصحاب ابن مسعود و احمد نقل شده است، و بنا به نقلی، بسیاری از اصحاب او آن را قبول کرده و متاخرین به آن فتوی داده‌اند، دلیل آنها^(۱) روایتی است از ابن مسعود رضی الله عنه که می‌گوید: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ الرُّقِيَ، وَالتَّمَائِمَ، وَالتَّوَلَةَ شِرْكَاً»^(۲). «شنیدم از پیامبر صلی الله علیه و آله که فرمود: رقی، و تائم و توله شرک است». توله به تعویذی گفته می‌شود که گمان می‌کنند با آن محبت زن نسبت به مرد و مرد نسبت به زن زیاد می‌شود. بنا به دلایل سه گانه‌ی زیر نظریه دوم صحیح‌تر و راجح‌تر است:

1- عام است و دلیلی که عام را خاص کند، وجود ندارد.

---

(۱) این یکی از ادله‌ی است که از آن بر عدم جواز تعویذ استدلال می‌شود «مترجم».

(۲) احمد، ابوداود، ابن ماجه و حاکم.

2- بنا به قاعده‌ی سد ذریعه - چون وسیله‌ایست برای آویزان کردن اشیاء غیر مباح -.

3- کسی که آیه‌ای از قرآن را به خودش آویزان می‌کند در مواقع رفتن به حمام و قضای حاجت و مانند اینها به آن اهانت می‌شود!^(۱)

نوع دوم از تائم

آنچه غیر از قرآن بر اشخاص آویزان می‌شود مانند: محصره‌ها، تکه‌های استخوان، صدف، طناب، کفش و نعل، میخ، نام‌های شیاطین و جن و نوشته‌های جادویی، این نوع به طور یقین حرام است و از انواع شرک بشمار می‌رود چون به غیر الله و غیر اسماء و صفات او، توکل می‌شود. و پیامبر ﷺ می‌فرماید: «مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ»^(۲). «هر کس چیزی را آویزان کند به آن سپرده می‌شود». لذا هر کس خود را به خدا بسپارد و به او پناه برد و در همه‌ی کارها به خدا توکل کند، الله هر کار ناممکنی را ممکن و هر سختی را برایش آسان می‌کند، و هر کس به مخلوقات خدا، تائم، داروها و قبور اعتماد کند خداوند او را به چیزی که نمی‌تواند نیازش را برآورده کند و مالک نفع و ضرری نیست، می‌سپارد. و در این صورت عقیده‌اش نابود و رابطه‌اش با خدا قطع می‌شود و خداوند او را خوار و ذلیل می‌کند.

بر هر مسلمانی واجب است که از آنچه عقیده را فاسد، یا به آن خللی وارد می‌کند دوری کند. و فرد مسلمان نباید داروهایی را مصرف کند که استفاده از آنها حرام است. و برای علاج بیماری‌هایش نباید پیش افراد خرافی

---

(۱) فتح البجید.

(۲) احمد و ترمذی.

و جادوگر برود. چون آنان روح و عقیده‌اش را بیمار می‌کنند. و هر کس بر خدا توکل کند خداوند برای او کافی است.

بعضی از مردم این اشیاء را به خود، ماشین و حیوان، یا در خانه و یا مغازه آویزان می‌کنند. در حالی که هیچگونه ناراحتی جسمی ندارند، بلکه به بیماری خیالی ترس از چشم و حسد مبتلایند.

منشأ همه‌ی اینها ضعف عقیده است، که بیماری حقیقی بوده و لازم است با شناخت توحید و عقیده‌ی صحیح علاج شود.

سوگند به غیر خدا، توسل و طلب فریادرسی از مخلوق

أ - سوگند

سوگند آن است که در آن نام فرد و یا چیز محترمی به طور خاص، برای تاکید حکمی ذکر شود. این در حالی است که تعظیم [مطلق] حق خدای متعال است. اجماع علمای اسلام بر این است که سوگند تنها به اسم و صفات خدا جایز است و بس، لذا سوگند به غیر خدا به هیچ وجه جایز نیست^(۱).

سوگند به غیر الله شرک است. از ابن عمر رضی الله عنهما روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ»^(۲). «هر کس به غیر الله سوگند یاد کند، کفر، یا شرک ورزیده است». و این شرک و کفر، از نوع اصغر است،

---

(۱) حاشیه ابن قاسم بر کتاب التوحید ص (۳۰۳).

(۲) احمد، ترمذی و حاکم.

مگر زمانی که سوگند یاد شده نزد سوگند یاد کننده تا حد عبادت او، تعظیم شود، در این حال شرک و کفر از نوع اکبر است. مانند: قبرپرستان این عصر و زمانه که از مردگان مورد تعظیم شان بیشتر می ترسند تا از خدا و عظمت او. بطوریکه اگر از یکی از آنها خواسته شود به ولی و شیخ مورد تعظیمش سوگند بخورد، تا راست بگوید، سوگند نمی خورد. و وقتی که از او خواسته شود سوگند به خدا یاد کند، اگر دروغ هم بگوید سوگند می خورد. لذا سوگند، تعظیم سوگند یاد شده است، و این تعظیم فقط لایق خدا است و لازم است فقط به سوگند به خدا ارزش داده شود - و از سوگند زیاد پرهیز شود - خداوند می فرماید:

﴿وَلَا تُطْعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ﴾ [القلم: 10].

«وازهر بسیار سوگند خورنده ی پست اطاعت کن».

و می فرماید: ﴿وَأَحْفَظُوا أَيْمَنَكُمْ﴾ [المائدة: 89].

«سوگندهایتان را حفظ کنید».

یعنی سوگند یاد نکنید مگر در وقت ضرورت و به راستی و نیکی سوگند یاد کنید. چون سوگند زیاد یا دروغ دلالت بر بی اهمیتی الله، نزد فرد و عدم تعظیم او دارد و این با توحید منافات دارد. پیامبر ﷺ می فرماید: «ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ». وجاء فيه: «وَرَجُلٌ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ بِضَاعَةً فَلَا يَبِيعُ إِلَّا بِيَمِينِهِ وَلَا يَشْتَرِي إِلَّا بِيَمِينِهِ»^(۱). «سه دسته هستند که خداوند در روز قیامت با آنان صحبت نمی کند و به آنان توجه نمی کند و برای آنان عذابی دردناک هست، یکی از آنها کسی است که خدا

(۱) طبرانی به سند صحیح روایت کرده است.

را کالای خود قرار داده، نمی‌خرد مگر با سوگند به خدا و نمی‌فروشد مگر با سوگند به خدا».

لذا شدید کردن عذاب بر سوگند زیاد نشانه‌ی تحریم آن و بخاطر احترام به اسم خدای سبحان و تعظیم او است.

به دروغ به خدا سوگند خوردن «سوگند غموس»^(۱) نام دارد و حرام است، خداوند منافقین را به این وصف توصیف کرده که آنان در حالی که می‌دانند، به دروغ سوگند یاد می‌کنند.

خلاصه‌ای از آنچه که گفته شد:

1- سوگند به غیر الله، مانند سوگند به امانت، کعبه، پیامبر ﷺ و غیره شرک و حرام است.

2- عمداً سوگند دروغ به خدا خوردن «سوگند غموس» حرام است.

3- بدون نیاز، زیاد سوگند خوردن هرچند راست باشد، حرام است، چون سبب سبک شمردن اسم خداوند است.

4- در حالت ضرورت و نیاز اگر سوگند به خدا راست باشد، اشکالی ندارد.

---

(۱) سوگندی است که صاحبش را در گناه، سپس در آتش غوطه‌ور می‌کند و این سوگند بر کاری که در گذشته انجام داده، یادمی‌شود، در حالی که فرد از دروغ بودن آن آگاهی دارد.

ب - حکم توسل به مخلوق برای نزدیک شدن به الله^(۱)

توسل: نزدیک شدن به چیزی و رسیدن به آن است و وسیله: قربت و نزدیکی است. خداوند می‌فرماید:

﴿وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾ [المائدة: 35].

«و برای رسیدن به او [خدا] وسیله بجویید».

یعنی: نزدیکی به خدای سبحان با طاعت و پیروی از آنچه مورد رضایت او است، باشد.

توسل دو نوع است:

نوع اول: **توسل مشروع**، و آن چند نوع است:

1- توسل به خدا با اسماء و صفاتش. خداوند به آن دستور داده و می‌فرماید:

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [الأعراف: 180].

«و برای خداوند اسماء زیبایی هست، پس با این اسماء او را بخوانید و کسانی را که در باره‌ی اسماء او، از حق دور می‌شوند، به حال خود رها کنید. آنان بر آنچه انجام داده‌اند جزا داده می‌شوند».

---

(۱) برای کسب معلومات بیشتر در مورد توسل مشروع و نامشروع به کتب ذیل در سایت کتابخانه عقیده

(www.aqeedeh.com) رجوع کنید:

1- واسطه بین حق و خلق، نوشته‌ی شیخ الاسلام ابن تیمیه.

2- واسطه بین حق و خلق، نوشته‌ی فائز ابراهیم محمد.

3- توسل جایز و غیر جایز، نوشته‌ی عبدالعزیز بن عبداللہ الحنفی.

شبهات موجود در باره توسل نیز در سایت اسلام تکس (www.islamtxt.net) شرح داده شده است. [مصحح]

2- توسل به خدا با ایمان و اعمال صالحی که توسل کننده انجام داده است. خداوند درباره‌ی اهل ایمان می‌فرماید:

﴿رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ ءَامِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ﴾ [آل عمران: 193].

«پروردگارا! ما ندای خدا دهنده‌ای را شنیدیم که به ایمان دعوت می‌کرد [می‌گفت]: به پروردگارتان ایمان بیاورید پس ما ایمان آوردیم. پروردگارا! گناهان ما را بخش و کارهای بد ما را بپوشان و ما را با نیکان بمیران.»

و حدیث سه نفری که در غار بودند، و کوه ریزش کرد و درب غار را بست، و توانایی خارج شدن نداشتند پس با اعمال صالح خود به خدا متوسل شدند و خداوند درب غار را باز کرد تا از غار خارج شدند^(۱).

3- توسل به خدای بلند مرتبه با اقرار به وحدانیت او مانند توسل یونس علیه السلام:

﴿فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ [الأنبياء: 87].

«یونس علیه السلام در تاریکی‌های [شکم نهنگ] فریاد بر آورد که هیچ معبود بر حقی غیر از تو نیست و تو پاک و منزهی.»

4- توسل به خدا با اظهار ضعف، نیاز و فقر به او، مانند [توسل] ایوب علیه السلام:

﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ وَآتَى مَسْنِيَ الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ﴾ [الأنبياء: 83].

(۱) مضمون حدیث متفق علیه است.

«وایوب را [یاد کن]، هنگامی که پروردگارش راند ادا د که بیماری و ناراحتی به من روی آورده و تو مهربانترین مهربانانی».

5- توسل به خدا با دعای صالحینی که زنده اند، همانطور که اصحاب پیامبر ﷺ وقتی دچار خشکسالی شدند، از پیامبر ﷺ خواستند که برای آنان دعا کند و پس از پیامبر ﷺ از عموی او عباس رضی الله عنه خواستند که برایشان دعا کند^(۱).

6- توسل به خدا با اعتراف به گناهان.

﴿رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي﴾ [التقصص: 16].

«پروردگارا! من به خود ظلم کردم، پس مرا ببخش».

نوع دوم: توسل غیر مشروع [ناجایز]

توسل به مردگان بوسیله‌ی سوال کردن و شفاعت از آنان، و توسل به جاه پیامبر ﷺ و ذات مخلوقات یا حق آنان که شرح هر کدام به ترتیب می‌آید، جایز نیست.

1- طلب دعا از مردگان، حرام است: چون مردگان برخلاف زمانی که زنده بودند، توانایی دعا کردن را ندارند. طلب شفاعت از آنان نیز حرام است، چون عمر بن خطاب، معاویه بن ابی سفیان و کسانی که در حضور آن دو بودند، مانند اصحاب و پیروان نیکویشان، وقتی دچار خشکسالی می‌شدند از کسی طلب دعا برای باران می‌کردند که زنده بود، مانند عباس و یزید ابن اسود رضی الله عنه و پس از وفات پیامبر ﷺ از او درخواست دعا برای باران نمی‌کردند و به پیامبر متوسل نمی‌شدند و واسطه‌اش قرار نمی‌دادند و سر قبر او یا کسی دیگر نمی‌رفتند. بلکه به جای او از عباس و یزید که زنده

(۱) بخاری.

بودند، طلب دعا می کردند. عمر رضی الله عنه گفت: «اللَّهُمَّ إِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا، وَإِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا». «خدایا! تا پیامبرت زنده بود به او متوسل می شدیم تو بر ما باران می فرستادی، و الان به عموی پیامبران توسل می کنیم، پس برای ما باران بفرست». لذا آنان عموی پیامبر را به جای پیامبر قرار دادند چون مشروع نبود توسلی که به عباس و یزید می کردند، به او بکنند. در حالی که برای آنان ممکن بود - در صورت جایز بودن - نزد قبر پیامبر صلی الله علیه و آله بروند و به او توسل کنند^(۱). بنابراین ترک این کار از طرف آنان دلیلی است بر عدم جواز توسل به مردگان نه با دعا و نه با شفاعت، پس اگر طلب دعا و شفاعت در زمان حیات و وفات او مثل هم بود به جای پیامبر از کسانی دیگر طلب دعا و شفاعت نمی کردند.

2- توسل به جاه و مقام پیامبر یا دیگران حرام است و حدیثی که در این باره آمده: «إِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ بِجَاهِي، فَإِن جَاهِي عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ». «هرگاه از خدا [کمکی] خواستید، به جاه من توسل جوئید چون جاه و مقام من نزد خدا بزرگ است». موضوع و دروغ است. چون این حدیث در هیچ کتابی از کتاب‌های معتبر و مورد اعتماد اهل سنت وجود ندارد.

(۱) مجموع الفتاوی (۱/۳۱۸).

و هیچکدام از علمای معتبر حدیث آن را ذکر نکرده‌اند^(۱) و تا زمانی که با دلیلی صحیح ثابت نشود، حرام است. چون عبادات فقط با دلیل صریح و صحیح ثابت می‌شود.

3- توسل به ذات مخلوقات حرام است چون: وقتی گفته شود: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِفُلَانٍ» اگر «ب» در «فُلَانٍ» به معنی قسم باشد سوگند یاد کردن به مخلوق برای خدا است که معنی جمله «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِفُلَانٍ» یعنی: خدایا تو را سوگند می‌دهم به فلان شخص که مثلاً این کار را برایم انجام دهی. بنابراین وقتی سوگند یاد کردن به مخلوق، برای مخلوق جایز نباشد - چون در حدیث آمده، شرک است - چگونه سوگند به مخلوق برای خالق جل جلاله جایز است؟! اما اگر «ب» در این جمله برای سببیت باشد^(۲) در این صورت خدای بلند مرتبه دعای به سبب مخلوق را شرط اجابت دعا قرار نداده و شرعاً این نوع دعا را مشروع قرار نداده است.

1- توسل به حق مخلوق حرام است چون:
اولاً: هیچ کس نمی‌تواند بر خداوند سبحان هیچگونه حقی را واجب کند. و فقط خدا است که از فضل خود به برخی از مخلوقات ارزش و برتری می‌دهد. خداوند می‌فرماید:

---

(۱) مجموع الفتاوی (۳۱۹/۱۰).

(۲) اگر به معنی سببیت باشد معنی جمله این است: خدایا به سبب فلان شخص از تو فلان کار را می‌خواهم.

﴿وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [الروم:47].

«یاری دادن مؤمنین برماحق بوده».

و بندگان مطیع و فرمانبردار از فضل و نعمت خداوند، مستحق پاداش و جزا هستند این همانند حق مخلوق بر مخلوق نیست و حقی نیست که خداوند در برابر چیزی به او می دهد.

ثانیاً: این حقی است که خداوند از فضل خود بر بندگان عنایت می کند و مختص او است و هیچ ربطی به غیر الله ندارد. لذا اگر توسل به چیزی کند که مستحق آن نیست، توسل به امری خارجی [حق مخلوق] کرده که این حق هیچ ربطی به او ندارد و در نتیجه هیچ نفعی به او نمی رساند. اما روایت: «أَسْأَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِينَ» «به حق نیازمندان، از تو می خواهم»، ثابت و صحیح نیست چون اولاً در سند آن عطیه‌ی عوفی است و علمای حدیث بر ضعف او اجماع کرده‌اند، برخی از علمای حدیث گفته‌اند: حدیثی که به این صورت در سند آن فردی ضعیف باشد در مسایل مهم عقیدتی مورد قبول نیست. دوم این که در این حدیث توسل به شخص معینی نشده. و بطور عام توسل به حق سائلین است و حق سائلین اجابت دعای آنان است همانطور که خداوند وعده داده، حقی است که خود خداوند برای آنان منظور کرده است، و کسی آن را بر خدا واجب نکرده و این توسل، توسل به وعده‌ی خدا است نه توسل به حق مخلوقات.

ج - حکم استعانه و استغاثه از مخلوق:

استعانه: یاری خواستن، کمک خواستن، یاری جستن و یاری گفتن.

استغاثه: طلب فریادرسی و درخواست حل مشکلات.

استعانه و استغاثه از مخلوق دو نوع است:

1- استعانه و استغائه از مخلوق در حد توانایی آنان، جایز است، خداوند می‌فرماید:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى﴾ [المائدة: 2].

«و بر نیکی و تقوی همکاری کنید».

و می‌فرماید: ﴿فَاسْتَعِذْهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ﴾ [القصص:

15].

«پس کسی که از قوم او [موسی] بود [از موسی] خواست که او را علیه دشمنش یاری دهد».

2- استعانه و استغائه از مخلوق در مواردی که فقط خدا توانایی انجام آن را دارد، مانند طلب کمک از مردگان، طلب فریادرسی از کسانی که در قید حیات اند، و طلب کمک از آنها در مواردی مانند: شفای بیمار، حل مشکلات و گرفتاری‌ها، دفع بلا و ضرر که فقط در حیطة قدرت خداوند است. این نوع حرام و شرک اکبر است.

در زمان پیامبر ﷺ منافقی مومنان را اذیت می‌کرد، برخی گفتند: برویم از شر این منافق از پیامبر ﷺ استعانه کنیم، پیامبر ﷺ فرمود: «إِنَّهُ لَا يُسْتَعَاثُ بِي، إِنَّمَا يُسْتَعَاثُ بِاللَّهِ»^(۱). «از من استغائه نمی‌شود، فقط از الله استغائه می‌شود».

پیامبر ﷺ به کار بردن این لفظ را در حیات خود مکروه دانست هر چند از مواردی بود که در حیاتش بر انجام آن توانایی داشت، اما به خاطر حمایت از توحید، قطع وسیله شرک، ادب و تواضع نسبت به پروردگارش و هشدار به امت در خصوص مقدمات شرک در اقوال و افعال، از به کار بردن این لفظ نهی فرمودند، وقتی پیامبر ﷺ علیرغم توانایی کاری در زندگی‌اش از آن نهی

(۱) طبرانی، ضعیف.

می‌کرد، چگونه بعد از فوتش که چنین توانایی ندارد از او استغاثه می‌شود. و از او کارهایی می‌خواهند که فقط خداوند بر انجام آن قادر است^(۱)؟! ... و وقتی استغاثه از پیامبر ﷺ جایز نباشد از غیر او، به طریق اولی ناروا و شرک است.

***

---

(۱) فتح‌الحمید (۱۹۶-۱۹۷).

فصل سوم

عقیده‌ی صحیح در خصوص پیامبر ﷺ، اهل بیت و اصحابش

بخش اول: محبت و احترام پیامبر ﷺ و پرهیز از غلو و زیاده‌روی در مدح منزلت او.

بخش دوم: اطاعت پیامبر ﷺ و پیروی از او.

بخش سوم: مشروعیت درود و سلام بر پیامبر ﷺ.

بخش چهارم: فضایل اهل بیت و رعایت حقوقشان، بدون افراط و تفریط.

بخش پنجم: فضایل اصحاب پیامبر، و عقیده‌ی صحیح در مورد آنها و دیدگاه اهل سنت و جماعت درباره‌ی حوادثی که بین آنها اتفاق افتاد.

بخش ششم: حکم دشنام و ناسزاگویی به اصحاب و پیشوایان هدایت شده.

محبت و احترام پیامبر ﷺ بدون افراط و تفریط واجب است

۱- وجوب محبت و احترام به پیامبر ﷺ

محبت الله تعالى بزرگترین عبادتهاست. لذا بر بندگان واجب است که محبت الله را در دل داشته باشند. خداوند می فرماید:

﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدَّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ [البقرة: 165].

«و کسانی که ایمان آورده اند الله را بیشتر دوست دارند».

چون او پروردگاری است که از فضل خود تمام نعمت های ظاهری و باطنی را به بندگان عناية کرده است.

پس بعد از محبت الله جل جلاله، محبت پیامبر ﷺ در مرتبه ی دوم قرار دارد، چون او کسی است که به سوی خدا دعوت داده و به وسیله ی او خداوند شناخته شده و شریعتش را ابلاغ و احکامش را بیان کرده است. لذا هر خیری که در دنیا و آخرت به مسلمانان می رسد حاصل زحمات پیامبر است. و هر کس از او اطاعت و پیروی نکند، وارد بهشت نمی شود، در حدیث آمده که: «ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ لِلَّهِ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْفُرَ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْفُرُ أَنْ يُقَدَفَ فِي النَّارِ»^(۱). «سه خصلت در هر کس باشد، شیرینی ایمان را می چشد. الله و رسولش برایش از هر کس و چیز دیگر محبوبتر باشد، و این که با فردی که دوستی می کند فقط به خاطر خدا باشد، و از بازگشت به کفر بعد از آنکه خداوند او را نجات داده، چنان تنفر داشته

(۱) بخاری و مسلم.

باشد که از افتادن به آتش تنفر دارد».

بنابراین محبت رسول الله تابع و لازمه‌ی محبت خدا است و در درجه‌ی پس از آن قرار دارد، پیامبر ﷺ درباره محبت مختص به خودش و تقدیم آن بر هر محبتی غیر از محبت خدا، فرموده است: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالتَّائِبِ أَجْمَعِينَ»^(۱). «کسی از شما ایمان ندارد مگر اینکه مرا از فرزند، پدر و تمام مردم بیشتر دوست داشته باشد».

در روایات آمده که بر مومن واجب است رسول الله ﷺ را از خودش بیشتر دوست داشته باشد. عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ». فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: فَإِنَّهُ الْآنَ، وَاللَّهِ، لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الآنَ يَا عُمَرُ»^(۲). عبدالله بن هشام ﷺ می‌گوید: ما همراه نبی اکرم ﷺ بودیم در حالی که ایشان دست عمر بن خطاب ﷺ را گرفته بود. عمر ﷺ عرض کرد: ای رسول خدا! شما نزد من از هر چیز دیگری جز خودم، محبوبتری. نبی اکرم ﷺ فرمود: «نه، سوگند به ذاتی که جانم در دست اوست تا زمانی که من نزد تو از خودت هم محبوبتر نباشم» (به کمال نخواستی رسید). عمر ﷺ گفت: سوگند به خدا که تو هم اکنون برای من از خودم هم محبوبتری. نبی اکرم ﷺ فرمود: «اکنون ای عمر» (به کمال رسیدی).

---

(۱) بخاری و مسلم.

(۲) بخاری.

از این حدیث ثابت می‌شود که محبت رسول الله ﷺ واجب و مقدم بر هر محبتی غیر از محبت خدا است، و محبت رسول الله تابع و لازمه‌ی محبت خدا است، چون دوست داشتن رسول الله در راه خدا و برای خدا است. و با زیاد شدن محبت خدا در قلب مومن آن محبت زیاد و با کم شدن، کم می‌شود. هر کس خدا را دوست داشته باشد در راه خدا و به خاطر خدا دوستی می‌کند، و پیامبر ﷺ را از همه‌ی مخلوقات بیشتر دوست می‌دارد، او را انسانی با عظمت می‌داند، به او احترام می‌گذارد، از او پیروی می‌کند، قول او را بر قول هر کسی دیگر مقدم می‌دارد، سنت‌های او را با ارزش دانسته و به آن عمل می‌کند.

علامه ابن القیم رحمه الله می‌گوید: «هر محبت و احترامی برای بشر، در صورتی که تابع محبت و تعظیم خدا باشد، جایز است. مانند محبت و تعظیم پیامبر ﷺ که نشانه‌ی اوج محبت و تعظیم او است و امتش به خاطر خدا پیامبرش را دوست داشته و مورد احترام قرار می‌دهند و بزرگ می‌دانند، چون خدا او را بزرگ دانسته است. و این محبت بر اساس محبت به خدا است. و خداوند، محبت و هیبتی در پیامبر ﷺ قرار داده بود که در قلب اصحاب ﷺ هیچ کس دوست داشتنی‌تر، با عظمت‌تر و بزرگوarter از پیامبر ﷺ وجود نداشته^(۱). عمرو ابن عاص پس از مسلمان شدنش می‌گوید: هیچ کس منفورتر از پیامبر نزد من نبود، اما پس از این که مسلمان شدم، هیچ کس از پیامبر برایم دوست داشتنی‌تر و بزرگ‌تر نبود، او گوید: اگر از من بخواهید که او را برایتان وصف کنم،

---

(۱) برای درک عمیق‌تر محبت پیامبر گرامی ﷺ در قلب اصحابش، به کتاب محبت پیامبر در قلب یارانش، نوشته‌ی احمد نصیب الحامید، که از سایت کتابخانه الکترونیکی عقیده (www.aqeedeh.com) قابل دریافت است مراجعه کنید. [مصحح]

نمی‌توانم. چون چشمانم از دیدن عظمت و بزرگواری او سیر نشده است^(۱). [عروه] ابن مسعود به قریش گفت: ای قوم! به خدا قسم! با گروهی به نزد کسری، قیصر و سایر ملوک رفته‌ام، هیچ پادشاهی را ندیدم که پیروانش مانند احترامی که اصحاب محمد به محمد (ﷺ) می‌گذارند، احترام بگذارند، به خدا قسم! به حدی برای او عظمت قائل بودند، که حتی یک لحظه از او غافل نمی‌ماندند. هیچ آب دهنی نمی‌انداخت مگر اینکه بر کف دست یکی از آنها می‌افتاد و آن را به سر و صورت خود می‌مالیدند، و هر گاه وضو می‌گرفت نزدیک بود به خاطر آب وضویش با هم درگیر شوند^(۲).

۲- نهی از غلو و زیاده‌روی در مدح پیامبر ﷺ

غلو: یعنی تجاوز از حد. می‌گویند: «غلا، غلوا» وقتی که از حد تجاوز کند. خداوند می‌فرماید:

﴿لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾ [النساء: 171]. «در دینتان زیاده‌روی نکنید».

اطراء: مدح بدروغ و تجاوز از حد است، و منظور غلو در حق پیامبر ﷺ تجاوز از حد در بیان مقام و منزلت اوست. بطوریکه پیامبر ﷺ را از مرتبه عبودیت و رسالت بالاتر ببرند و برخی از خصوصیات الوهیت را به او بدهند و از او کمک و فریادرسی خواسته و به او سوگند بخورند.

منظور از اطراء این است که در مدح پیامبر زیاده‌روی شود، در حالی که پیامبر ﷺ از آن نهی کرده و فرموده: «لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطَرَتِ النَّصَارَى عِيسَى

(۱) بخاری و مسلم.

(۲) بخاری و مسلم.

ابن مریم، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»^(۱). «در مدح من از حد تجاوز نکنید، همان گونه که نصاری دربارهی عیسی علیه السلام غلو و زیاده روی کردند و بعضی از صفات الوهیت را به او دادند، بگوئید: عبدالله و رسول او». و وقتی بعضی از اصحاب به او می گفتند: «تو سید مایی». می فرمود: «سید، خداوند تبارک و تعالی است». و وقتی که می گفتند: «تو از لحاظ نعمتی که الله به تو داده با فضل ترین و بزرگترین ما هستی»، فرمود: «قُولُوا بِقَوْلِكُمْ أَوْ بَعْضَ قَوْلِكُمْ وَلَا يَسْتَجْرِبَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ»^(۲). «همین سخن یا قسمتی از آن را بگوئید، و در سخنان تان زیاده روی نکنید، و شیطان شما را اجیر نکند». و وقتی مردم به او می گفتند: «ای رسول الله! ای بهترین ما! و پسر بهترین ما! سید ما و پسر سید ما!». می فرمود:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ، قُولُوا بِقَوْلِكُمْ وَلَا يَسْتَهْوِيَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ، أَنَا مُحَمَّدٌ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ، مَا أَحْبُّ أَنْ تَرْفَعُونِي فَوْقَ مَازِلِّي الَّتِي أَنْزَلَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»^(۳). «ای مردم! در سخنان تان زیاده روی نکنید، شیطان شما را فریب ندهد، که من محمد بندهی خدا و رسول او هستم، دوست ندارم که مرا بالاتر از مقامی که خدا به من داده، برید».

پیامبر صلی الله علیه و آله دوست نداشته که او را با الفاظی مانند: «تو سید مایی»، «تو بهترین مایی»، «تو بزرگترین مایی»، «تو افضل مایی» مدح کنند، در حالی که او بطور مطلق افضل و بهترین خلق بود. اما پیامبر آنان را از به کار بردن این صفات نهی می کرد، تا غلو و زیاده روی احتمالی را بخاطر حمایت از توحید، از آنها دور

(۱) جلاء الأفهام ص (۱۲۰-۱۲۱).

(۲) ابوداود به سند صحیح.

(۳) احمد و نسائی.

کند و آنها را راهنمایی می‌کرد که او را با دو صفت از صفاتی که بالاترین مراتب عبودیت است وصف کنند، که در آن دو صفت هیچ غلو و خطری و خللی برای عقیده ندارد و آن دو صفت «عبدالله» و «رسول الله» است.

پیامبر ﷺ دوست نداشت که او را از مقامی که خدا به او داده و برگزیده بالاتر ببرند. در حالی که بیشتر مردم با امر او ﷺ مخالفت کرده و طلب کمک و فریادری از او کرده و به او سوگند می‌خورند و از او چیزهایی می‌خواهند که باید فقط از خدا بخواهند.

مردم در مراسم مولود خوانی، قصاید و سرودهایی می‌خوانند که در آنها بین حق خدا و حق رسول هیچ فرقی قائل نمی‌شوند!!! علامه ابن قیم در نونیه‌ی اشعارش می‌گوید:

لله حق لا یكون غیره   ولعبده حق هاتق-ان
لا تجلوا للحقین تفاوت-دا   من غیر تمیز ولا قربان

«الله حقی دارد که فقط لایق اوست، و بنده‌ی او [پیامبر] نیز حقی دارد و این حق متفاوت است. این دو حق را یکی نکنید که هیچ تفاوت و نزدیکی با هم نداشته باشد».

۳- بیان منزلت و مقام او ﷺ

شرح و بیان منزلت پیامبر ﷺ به روش و شکلی که خداوند توصیف کرده، اشکالی ندارد، و یاد کردن پیامبر به منزلتی که خداوند به او داده ایرادی ندارد.

مقام پیامبر ﷺ بسیار بلند و عالی است این مقام را خداوند به او داده است، او بنده و رسول خدا و بطور کلی برترین خلق است، او فرستاده‌ی خدا به سوی تمام جن و انس است، بزرگترین پیامبران و آخرین آنها است، هیچ

پیامبری بعد از او نمی آید. خداوند سینه‌ی او را گشوده و نام و یاد او را بلند آوازه کرده است.

و ذلت و خواری را سزای کسی قرار داده که با او امر او مخالفت کند، صاحب مقام محمودی است که خداوند درباره‌ی آن می‌فرماید:

﴿عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾ [الإسراء: 79]. «تا پروردگارت تو را به مقامی محمود [شفاعت عظمی] برساند».

یعنی: مقامی که خداوند روز قیامت برای شفاعت مردم، برپا می‌کند تا پروردگار آنان را از ناراحتی میدان حشر روز قیامت نجات دهد، و آن مقام مخصوص پیامبر ﷺ است و سایر پیامبران این مقام را ندارند، او با تقواترین و خداترس‌ترین مردم بود، خداوند از بلند کردن صدا در حضور او نهی فرموده، و کسانی که صدایشان را نزد پیامبر پایین می‌آورند مدح کرده و فرموده است:

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ الْحُجْرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٤﴾﴾ [الحجرات: 2-5].

«ای کسانی که ایمان آورده اید! صدای خود را بلندتر از صدای پیامبر نکنید، و آن طور که با هم با صدای بلند صحبت می‌کنید با او صحبت نکنید، که اعمالتان در حالی که شما نمی‌دانید از بین می‌رود. به راستی آنانی که صدایشان را نزد رسول الله پایین می‌آورند کسانی هستند که خدا دل‌هایشان را برای تقوی خالص کرده و برای آنان مغفرت و اجر بزرگی است، یقین آنانی که از آن طرف حجره‌های

همسرانت] تو را صدای زنده اکثرشان عقل ندارند، و اگر آنان صبر می کردند تا تو نزدشان می آمدی برای آنان بهتر بود، و خداوند بخشنده و مهربان است».

امام ابن کثیر رحمته الله می گوید: «خداوند در این آیات آداب معاشرت را به بندگان مومن خود یاد داده تا با احترام و بزرگداشت و ادب با پیامبر صلی الله علیه و آله رفتار کنند، لذا نباید در حضور پیامبر صلی الله علیه و آله صدایشان را از صدایش بلندتر کنند، و از این که پیامبر را به نامش صدا کنند همانطور که مردم یکدیگر را صدا می زنند، نهی کرده است. لذا نباید بگویند: «ای محمد!»، بلکه او را باید به صفت رسالت و نبوت صدا بززند، مانند: «یا رسول الله!»، «یا نبی الله!»، خداوند می فرماید:

﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾ [النور: 63].

«صدازدن پیامبر را مانند صدازدن همدیگر قرار ندهید».

و خداوند در تمام جاهایی که پیامبر را ندا می کند، او را ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ﴾ و ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ﴾ با «ای رسول! یا ای نبی!» صدا می زند.

خداوند و ملائکه بر او درود می فرستند و خداوند به بندگان دستور داده که درود و سلام بر او بفرستند، می فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [الأحزاب: 56].

«به تحقیق خدا و ملائکه ای او بر پیامبر درود می فرستند، ای کسانی که ایمان آورده اید! بر او درود و سلام بفرستید».

و اما برای مدح پیامبر صلی الله علیه و آله وقت و کیفیت خاصی تعیین نشده مگر آنچه در نصوص صریح قرآن و سنت آمده.

لذا آنچه امروزه در مراسم مولودخوانی انجام می‌دهند و روزی را برای مدح او اختصاص می‌دهند و گمان می‌کنند آن روز، روز میلاد پیامبر است، بدعتی ناپسند و حرام است.

و از تعظیم پیامبر ﷺ است که سنت‌هایش را مهم و بزرگ بدانیم و معتقد باشیم عمل به آنها واجب است و از لحاظ اهمیت و عمل، در مکان دوم بعد از قرآن کریم قرار دارد، چون سنت نیز، وحی از طرف خداوند است. خداوند می‌فرماید:

﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۗ (۳) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۗ﴾ [النجم: 3-4].

«وپیامبر ﷺ از خودش سخن نمی‌گوید، آنچه می‌گوید جز این نیست که به او وحی شده است.»

بنابراین داشتن شک و تردید و کم دانستن منزلت سنت، حرام است و اظهار نظر درباره‌ی تصحیح یا تضعیف طرق حدیث و سندها و یا شرح معانی آن، بدون علم و تلاش فراوان جایز نیست.

در این زمان اعتراضات جاهلان به سنت رسول الله ﷺ گسترش یافته، به ویژه برخی از جوانان کم علم و تازه‌کاری که هنوز در مراحل اولیه‌ی آموزش هستند احادیث را بدون علم و مطالعه تضعیف و یا تصحیح کرده و درباره‌ی جرح و تعدیل راویان حدیث اظهار نظر می‌کنند!!! این خطر بزرگی است که جامعه را تهدید می‌کند، لذا بر آنان لازم است از خدا بترسند و در مسایل علمی فراتر از حد خودشان اظهار نظر نکنند.

***

اطاعت از پیامبر ﷺ و اقتداء به او واجب است

اطاعت پیامبر ﷺ در عمل به آنچه امر کرده و ترک آنچه نهی کرده، واجب است. و این از مقتضیات شهادت «أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ» است، خداوند در آیات بسیاری به اطاعت از او دستور داده، و گاهی اطاعت از او را مقرون به اطاعت از خود دانسته و می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ [النساء: 59].

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از خدا اطاعت کنید و از رسول اطاعت کنید.»

و دیگر آیاتی که به همین معناست. گاهی فقط به اطاعت رسول امر می‌کند و می‌فرماید:

﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ [النساء: 80].

«هر کس از رسول اطاعت کند به یقین از الله اطاعت کرده است.»

﴿وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ [النور: 56].

«و از پیامبر اطاعت کنید تا به شما رحم شود.»

و گاهی به کسی که از فرمان او سرپیچی می‌کند وعده‌ی عذاب می‌دهد و می‌فرماید: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: 63]. «پس بترسند کسانی که از امر او سرپیچی می‌کنند، که فتنه‌ای دچار آنان شود یا عذابی دردناک بر آنان وارد شود.»

یعنی فتنه‌هایی مانند کفر، نفاق یا بدعت قلب آنان را می‌پوشاند. یا به عذابی دردناک در دنیا مانند: قتل اجرای حد، زندانی یا سایر مجازات‌های زودرس مبتلا می‌شوند. و خداوند اطاعت و پیروی از او را سبب محبت و دوستی خدا نسبت به بنده و بخشش گناهان او قرار داده و می‌فرماید:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ [آل عمران: 31].

«بگو اگر خدا را دوست دارید از من پیروی کنید، در این صورت خداوند نیز شما را دوست می‌دارد و گناهان شما را می‌بخشد».

و اطاعت از او را هدایت و سرپیچی از او را گمراهی قرار داده و می‌فرماید:

﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ [النور: 54].

«و اگر از او [پیامبر] اطاعت کنید هدایت می‌یابید».

و ﴿فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بَغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ [القصص: 50].

«پس اگر دعوت تو را اجابت نکردند، بدان که آنان از هوی و هوس خویش پیروی می‌کنند، و چه کسی گمراه‌تر از کسی است که از هوی و هوس خود پیروی کند، بدون اینکه از طرف الله هدایتی داشته باشد، به تحقیق که الله، ظالمان را هدایت نمی‌کند».

و خداوند سبحان فرموده که پیامبر الگویی نیکو برای امت خود است:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ [الأحزاب: 21].

«به تحقیق رسول الله برای شما بهترین الگو است، برای کسی که امید به خدا و روز آخرت داشته باشد و به کثرت خدا را یاد کند».

ابن کثیر رحمته الله می گوید: این آیه ی کریمه اصلی بزرگ در اقتداء به اقوال و افعال و احوال رسول الله صلی الله علیه و آله است. به همین دلیل خداوند تبارک و تعالی روز احزاب به مردم دستور داد که در صبر و سفارش به آن، تنظیم قوا، مبارزه و امید به دفع خطرات از طرف پروردگار همیشه تا روز قیامت به پیامبر صلی الله علیه و آله اقتدا کنند.

خداوند در چهل جای قرآن امر به اطاعت و پیروی از رسول الله را تکرار کرده است. بشر به شناخت و پیروی از آنچه پیامبر آورده از آب و غذا بیشتر نیازمند است. چون اگر آب و غذا در سترس نباشد فقط مرگ در انتظار ماست، ولی اگر از پیامبر پیروی نکنیم عذاب و بدبختی دائمی در انتظار ماست. رسول الله صلی الله علیه و آله دستور داده که در انجام عبادات به او اقتدا کنند و باید عبادات به همان صورت انجام شود که خود انجام داده است. پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید: «صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي»^(۱). «همانطوری که می بینید من نماز می خوانم نماز بخوانید». و می فرماید: «خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ»^(۲). «مناسک حج تان را از من یاد بگیرید». و می فرماید: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا، فَهُوَ رَدٌّ»^(۳). «هر کس عملی انجام دهد که از دستورات [دین] ما نباشد، مردود است». و «مَنْ رَغَبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۴). «هر کس از سنت من روی گرداند، از [امت] من نیست». و دیگر نصوصی که به پیروی از او و نهی از مخالفت با دستوراتش دلالت دارد^(۵).

(۱) بخاری.

(۲) مسلم.

(۳) بخاری و مسلم.

(۴) بخاری و مسلم.

(۵) برای اطلاع بیشتر در مورد اهمیت سنت رسول اکرم صلی الله علیه و آله به کتب زیر در سایت کتابخانه الکترونیکی عقیده مراجعه

مشروعیت درود و سلام بر پیامبر ﷺ

درود و سلام فرستادن بر پیامبر ﷺ از حقوقی است که خداوند بر امتش مشروع قرار داده است. خداوند متعال می فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [الأحزاب: 56].

«به تحقیق خدا و ملائکه ی او بر پیامبر درود و سلام می فرستند، ای کسانی که ایمان آورده اید! بر او درود و سلام بفرستید به سلام اسلام.»

درباره ی معنی این آیه آمده که: «درود خداوند بر پیامبر ثنا و مدح او نزد ملائکه است [صلاه] درود ملائکه دعا، و درود آدمیان استغفار»^(۱). خداوند سبحان در این آیه از منزلت بنده و پیامبرش در ملا اعلیٰ خبر می دهد که او نزد ملائکه ی مقربین مدح و ثنا می شود و ملائکه نیز بر او درود می فرستند. لذا خداوند به اهل دنیا امر فرموده که به او درود و سلام بفرستند تا درود و سلام بر او در دو عالم علوی و سفلی با هم جمع و درود و سلامی

نماید:

- ۱- جایگاه و منزلت سنت در اسلام، اثر شیخ محمد ناصر الدین آلبنی رحمه الله.
- ۲- نگاه همی به اعتبار و جایگاه سنت، اثر شیخ عبدالغنی عبدالخالق رحمه الله.
- ۳- سنت و جایگاه آن در شریعت اسلامی، اثر دکتر مصطفی سباعی رحمه الله.
- ۴- جایگاه رفیع سنت در دین اسلام، اثر دکتر عبدالبهاری حمیدی.
- ۵- بزرگداشت سنت، اثر شیخ عبدالقیوم سحیبانی. [صحیح]

(۱) بخاری از ابوالعالیه.

چند برابر بر او فرستاده شود.

و «سَلِّمُوا تَسْلِيمًا» یعنی سلام و تحیتی به سلام و تحیت اسلام بر او بفرستید. لذا هر گاه کسی خواست بر پیامبر ﷺ درود بفرستد، باید درود و سلام را با هم بفرستد و تنها به «صلی الله علیه وسلم» یا «علیه السلام» اکتفا نکند، چون خدا به هر دوی آنها، با هم امر فرموده است.

درود بر پیامبر ﷺ در جاهایی که بر آن تاکید شده مشروع است، که این درود گاهی واجب و گاهی سنت موكده است.

ابن القیم رحمه الله در کتاب «جلاء الأفهام» چهل و یک جا را برای درود و سلام فرستادن ذکر کرده که مهمترین و مؤکدترین آنها در نماز، آخر تشهد است، و این را در ابتدای این چهل و یک مورد ذکر کرده است. مسلمانان بر مشروعیت صلوات بر پیامبر اتفاق نظر دارند، اما در وجوب آن در نماز، اختلاف دارند^(۱).

سپس ابن القیم بعضی دیگر از موارد درود را ذکر کرده که عبارتند از: اواخر قنوت، خطبه‌های جمعه، عید فطر و قربان، طلب باران، بعد از جواب دادن اذان، هنگام دعا، هنگام داخل و خارج شدن از مسجد، هنگام ذکر نام او ﷺ و غیره ... بعد از آن ابن القیم رحمه الله ثمرات حاصل از درود بر پیامبر ﷺ را در چهل مورد ذکر کرده است^(۲).

بعضی از این ثمرات عبارتند از: تمسک به امر خداوند سبحان، اگر درود فرستنده یک درود بفرستد خداوند بر او ده درود می‌فرستد، اگر دعاکننده

---

(۱) جلاء الأفهام (۲۲۲-۲۲۳).

(۲) جلاء الأفهام (۳۰۲).

قبل از دعا درود بفرستد، امید می‌رود دعایش اجابت شود، اگر کس بعد از درود از خداوند بخواهد که وسیله را نصیب پیامبر ﷺ کند، سبب می‌شود که در قیامت مورد شفاعت پیامبر ﷺ، درود و سلام بفرستد پیامبر نیز بر او درود و سلام می‌فرستد، لذا صورت و سلام خدا بر این پیامبر بزرگوار باد.

فضایل اهل بیت و رعایت حقوق آنان بدون افراط و تفریط ^(۱)

اهل بیت کسانی از خاندان پیامبر ﷺ هستند که صدقه بر آنان حرام است و

1- در مورد مفهوم اهل بیت، حقوق شرعی آنها و منزلت والا ایشان در نزد اهل سنت، کتاب‌های زیادی به رشته تحریر درآمده است. سخنرانی‌های علمی فراوانی نیز از علمای اهل سنت در این زمینه در سایت صدای اسلام (www.sadaiislam.com) موجود است. کتاب‌های زیر از سایت کتابخانه الکترونیکی عقیده قابل دریافت است:

1- آل بیت و حقوق شرعی آنان، اثر شیخ صالح الدرویش.

2- آل بیت، اثر شیخ عثمان النجیس.

3- اهل بیت رسول الله ﷺ و صحابه ایشان، اثر شیخ محمد عبدالرحمن قاسم.

4- شیعه و اهل بیت، اثر شیخ احسان الهی ظهیر.

5- فضایل اهل بیت و منزلت والا ایشان از دیدگاه اهل سنت، اثر شیخ عبدالحمسن العباد.

6- عطریا سمن در بیان فضایل امهات المؤمنین.

7- وحدت و شفقت بین صحابه و آل بیت علیهم السلام، اثر شیخ صالح الدرویش.

8- احترام و تقدیر متبادل بین صحابه و اهل بیت.

9- آیه تطهیر و ارتباط آن با عصمت ائمه، اثر دکتر طه دلیمی.

10- مادران مؤمنان، اثر عبدالمنعم هاشمی.

11- خاندان و یاران رسول خدا، اثر شیخ محمد بن عبدالرحمن بن قاسم. [مصحح]

عبارتند از: خاندان علی، جعفر، عقیل، عباس، بنو حارث بن عبدالمطلب، ازواج پیامبر ﷺ و دختران رسول الله. خداوند می فرماید:

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾
[الأحزاب:33].

«به تحقیق خداوند می خواهد که پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند و شما را آن طور که می سزاوارید، پاک نماید».

امام ابن کثیر رحمته می گوید: «آنچه بدون شک با تدبر در قرآن فهمیده می شود این است که این آیه، زنان پیامبر ﷺ را در بر می گیرد خداوند می فرماید:

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾
[الأحزاب:33].

چون سیاق کلام خدا خطاب به آنان است و بعد از این آیه می فرماید:

﴿وَأَذْكُرَنَّ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ﴾ [الأحزاب:34].

«ای زنان پیامبر! آیات خدا و سخنان حکمت آمیز [پیامبر] را سه در منازل شما خوانده می شود، یاد کنید یعنی به آنچه خدای تبارک و تعالی [از کتاب و سنت بر پیامبرش] در خانه هایتان نازل فرموده، عمل کنید».

قتاده و دسته ای از علماء می گویند: «نعمتی را یاد کنید که خداوند شما [زنان پیامبر] را بر سایر مردم برتری داده است، و وحی فقط در خانه های شما [زنان پیامبر] نازل می شود، عائشه ی صدیقه دختر ابوبکر صدیق رضی الله عنه از همه به این نعمت شایسته تر است و رحمت فراگیر از همه بیشتر به او اختصاص دارد، چون فقط در بستر عائشه بر پیامبر ﷺ وحی نازل شده است».

بعضی از علماء در این باره گفته اند: «چون در میان زنان پیامبر عائشه تنها

زن باکره‌ای بود که پیامبر با او ازدواج کرد، و هیچ فردی غیر از پیامبر با او همبستر نشده [یعنی عائشه غیر از پیامبر با کسی دیگر ازدواج نکرده بود] لذا خداوند مناسب دانست که این ویژگی مختص عائشه رضی الله عنها باشد و در این مرتبه و مقام بلند، منحصر بماند. بنابراین وقتی زنان پیامبر از اهل بیتش باشند خویشاوندانش به این نام شایسته و سزاوارترند^(۱).

اهل سنت و جماعت، اهل بیت پیامبر را دوست دارند و به وصیت پیامبر که در غدیر خم [نام مکانی است] فرمود، عمل می‌کنند، پیامبر فرمود: «أَذْكُرْكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي». «درباره‌ی اهل بیتم خدا را به یاد داشته باشید». لذا اهل سنت آنان را دوست می‌دارند و به آنان احترام می‌گذارند، چون محبت پیامبر و احترام به او ایجاب می‌کند که این عقیده را درباره‌ی آنها داشته باشیم. و این محبت به کسانی از اهل بیت اختصاص دارد که پیرو سنت رسول الله و بر دین اسلام پایدار باشند. همانطور که سلف صالح شان عباس، علی و پسرانشان بر این دین پایدار بودند، اما کسی که با سنت مخالفت کند و بر دین اسلام پایبند نباشد، اگر از اهل بیت هم باشد، نباید محبتش را در دل داشته باشیم. لذا موضع اهل سنت و جماعت در خصوص اهل بیت میانه و منصفانه است که دینداران و ثابت قدمان اهل بیت را دوست می‌دارند و از کسانی که با اهل سنت مخالفت می‌کنند و از دین منحرف شده‌اند، اگر از اهل بیت هم باشند، اعلان بیزاری می‌کنند، چون صرف اهل بیت بودن و خویشاوندی پیامبر هیچ سودی به آنان نمی‌رساند، مگر اینکه بر راه راست و دین خدا پایبند باشند. از ابو هریره رضی الله عنه روایت است «وقتی آیه‌ی

(۱) تفسیر ابن کثیر.

﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ [الشعراء: 214] ﴿۱﴾.

بر پیامبر ﷺ نازل شد، برخواست و گفت: «يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا- اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا صَفِيَّةَ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتِ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا»^(۲). «ای جماعت قریش! - یا کلمه‌ای شبیه آن - خودتان را بخريد و نجات دهيد که من نمی‌توانم در قیامت هیچ نفعی به شما برسانم، ای عباس پسر عبدالمطلب! نمی‌توانم هیچ نفعی به تو برسانم. ای فاطمه دختر محمد! از مالم هر چی می‌خواهی در اختیارت قرار می‌دهم، اما نمی‌توانم در قیامت نفعی به تو برسانم».

و در روایتی دیگر آمده: «مَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ، لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ»^(۳). «هر کس عملش او را عقب اندازد، نسبش او را جلو نخواهد انداخت».

اهل سنت و جماعت از کسانی که در محبت بعضی از اهل بیت غلو و زیاده‌روی می‌کنند و بر این باورند که معصومند، و نیز از نواصب که با اهل بیت واقعی دشمنی دارند و آنان را مورد طعن و سرزنش قرار می‌دهند، و از مبتدعین و خرافه‌پرستانی که به اهل بیت توسل می‌کنند و آنان را معبودانی غیر از خدا می‌دانند، تبری جسته و اعلان بیزاری می‌کنند.

---

(۱) «و خويشاوندان نزدیک را انداز کن!»

(۲) بخاری.

(۳) مسلم.

اهل سنت درباره‌ی اهل بیت و دیگران روشی میانه و راهی صحیح انتخاب کرده‌اند، راهی که از افراط و تفریط، ظلم و زیاده‌روی عاری است. اهل بیت واقعی نیز غلو و زیاده‌روی درباره‌ی خود را ناپسند دانسته و از کسانی که در حق آنان مبالغه می‌کنند، خود را بری می‌دانند، علی ابن ابی طالب علیه السلام کسانی را که در حق او غلو و زیاده‌روی کردند، با آتش سوزاند. ابن عباس رضی الله عنهما کار علی علیه السلام را درباره‌ی کشتن آنان تایید کرد، اما معتقد بود که کشتن با شمشیر، از سوزاندن بهتر است. علی رضی الله عنه خواست عبدالله ابن سبأ سر دسته‌ی غالیان و مبالغه‌کنندگان را نزد او بیاورند تا او را بکشد. اما او با مخفی کردن خود از دست آنان فرار کرد.

فضایل اصحاب رسول الله ﷺ و دیدگاه اهل سنت درباره‌ی آنها و حوادثی که بین آنها اتفاق افتاد^(۱)

منظور از صحابه چیست و باید چه اعتقادی در مورد آنها داشته باشیم؟ صحابه، جمع صحابی است و به کسی گفته می‌شود که «در حالت ایمان داری پیامبر را دیده و با ایمان وفات کرده باشد».

واجب است معتقد باشیم که صحابه بهترین امت بوده چون در بهترین قرون زندگی کرده‌اند، و کسانی بودند که خداوند آنان را به همراهی و همنشینی پیامبر برگزید، به همراه او جهاد کردند، شریعت را از او آموختند و

---

(۱) درباره‌ی فضایل صحابه و دیدگاه اهل سنت درباره‌ی آنها و حوادثی که بین آنها اتفاق افتاده است، کتاب‌های

زیادی به زبان فارسی تألیف یا ترجمه شده است؛ از آن جمله:

- ۱) اصحاب کرام از زبان پیامبر محبوب اسلام، شیخ الإسلام ابن تیمیہ. ۲) افتخار صحبت و همراهی رسول الله ﷺ، شیخ صالح الدرویش. ۳) العواصم من القواصم (فارسی)، قاضی ابوبکر ابن العربی. ۴) احادیثی در فضایل خلفای راشدین، احمد بن عباس بن علی. ۵) بهترین انسان‌ها بعد از پیامبران، وزارت او قاف کویت. ۶) خلفای راشدین و اصحاب ﷺ، شیخ الإسلام ابن تیمیہ. ۷) دیدگاه اهل سنت در مورد اصحاب، شیخ محمد بن عبداللہ الوهیبی. ۸) دیدگاه اهل سنت درباره مشاجرات و اختلافات میان صحابه کرام، شیخ ابوانس السید بن عبد المقصود. ۹) صحابه از دیدگاه قرآن و اهل بیت، شیخ عبداللہ بن جوران الخضر. ۱۰) مفهوم عدالت صحابه، استاد ابو عبداللہ الذہبی. ۱۱) مقام صحابه ﷺ، مفتی محمد شفیع عثمانی. ۱۲) مقام صحابه و زندگی خلفای راشدین در یک نگاه، استاد عبدالرحیم محمودی. ۱۳) خلفای راشدین از خلافت تا شهادت، دکتر صلاح عبدالفتاح خالدی. ۱۴) حکایات صحابه یا حماسه سازان تاریخ، مولانا محمد زکریا کاندهلوی. ۱۵) نگرشی نوبه تاریخ صدر اسلام، شیخ عثمان النجیس.

این کتاب‌ها به زبان فارسی در سایت کتابخانه الکترونیکی عقیده (www.aqeedeh.com) موجود است. [مصحح]

به نسل‌های بعدی رساندند، خداوند متعال در قرآن آنان را مدح و ستایش کرده و می‌فرماید:

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُتَّبِعِينَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن قَبْلِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا بَعْدَهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ [التوبة: 100].

«وسابقین اولین از مهاجرین و انصار و کسانی که به بهترین شیوه از آنان پیروی کردند، خداوند از آنها راضی است و آنان هم از خدا راضی، و هم برای آنان باغ‌هایی که زیرشان نهرها جاری است، آماده کرده و تا ابد در آن می‌مانند و آن رستگاری بزرگ است.»

و می‌فرماید: ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سَوْقِهِ يُعْجَبُ الْزَّرَّاعُ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ [الف: 29].

«محمد ﷺ پیامبر خدا است و کسانی که با او هستند در برابر کافران شدید و با هم شفقت و عطف دارند، آنان را می‌بینی که همواره در حال رکوع و سجودند. همیشه به دنبال فضل خدا و رضای او هستند، نشانه‌ی آنان اثر سجده‌هایی است که بر پیشانی‌شان قرار دارد. این مثال آنان در تورات است، و مثال‌شان در انجیل مانند گیاهی روئیده که شاخه کرده باشد و شاخه‌ها ساقه‌ی اصلی را محکم کرده و روی ساقه استوار و پابرجا شده باشد بطوریکه کشاورزان از آن تعجب کنند تا با آن کافران را عصبانی کند، خداوند به آنانی که ایمان آورده و عمل صالح انجام داده‌اند وعده‌ی مغفرت و پاداش بزرگی داده است.»

و می فرماید:

﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنًا نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾﴾ [الحشر: 8-9].

«[این داری] برای فقراى مهاجرین است کسانی که از خانه و کاشانه‌ی خود رانده شده اند و بدنبال خشنودى و فضل الله هستند و خدا و رسول او را یارى مى دهند، این گروه صادقان هستند. و کسانی که قبل از آمدن مهاجرین در خانه های خود بودند و ایمان آوردند، و کسانی را که به سوى آنها هجرت کرده اند دوست مى دارند و از آنچه که به مهاجرین داده مى شود هیچ [حسادتى] به دل راه نمى دهند و آنان را بر خودشان ترجیح مى دهند، هر چند خودشان به آن نیاز داشته باشند، و کسانی که از بخل و آزمندى نجات یافته اند، رستگار اند.»

خداوند سبحان در این آیات مهاجرین و انصار را ستوده و آنان را به سبقت گیرندگان به سوى خیرات توصیف کرده و خبر داده که از آنان راضی است و بهشت را برای آنان آماده کرده است، و آنان را به رحم و شفقت در میان خود و شدت با کافران و کثرت رکوع، سجود و اصلاح قلب وصف کرده است، با چهره هایشان که ایمان و طاعت آن را نورانی کرده، شناخته می شوند، و خداوند آنان را برای دوستی و همراهی با پیامبرش انتخاب کرده تا به وسیله ی آنان کینه و بغض را در دل دشمنان کافرشان قرار دهد، همچنین مهاجرین را به ترک وطن و مال به خاطر خدا و یاری دین او و طلب فضل و رضوان او وصف کرده است. آنان تمام این اعمال را صادقانه و خالصانه انجام می دادند. و انصار را به این صفات وصف نموده که صاحب

خانه‌ی هجرت و یاری دهنده‌ی مهاجران و دارای ایمان صادق اند. مهاجرین را بر خود ترجیح داده و آنان را در حقوق با خود مساوی قرار دادند. و بخیل و تنگدست نبودند و با داشتن چنین صفاتی به رستگاری رسیدند. اینها برخی از فضایل عموم اصحاب است، و اما فضایل ویژه‌ای نیز هست که برخی از اصحاب رضی الله عنهم را بر برخی بخاطر پیشی گرفتن در مسلمان شدن، جهاد و هجرتشان، برتری می‌دهد.

خلفای چهارگانه: ابوبکر، عمر، عثمان و علی بر همه‌ی اصحاب برتری دارند، سپس سایر ده نفری که مژده‌ی بهشت به آنان داده شده [عشره‌ی مبشره] که عبارتند از: طلحه، زبیر، عبدالرحمن بن عوف، ابو عبیده بن جراح، سعد بن ابی وقاص، و سعید بن زید. و مهاجرین بر انصار برتری دارند، و اهل بدر و بیعت رضوان فضیلت خاصی دارند و کسانی که قبل از فتح مکه مسلمان شده و در جنگ‌ها شرکت داشته‌اند بر کسانی که بعد از فتح مکه مسلمان شده‌اند برتری دارند.

2- عقیده‌ی اهل سنت و جماعت در خصوص جنگ‌ها و درگیری‌هایی که در بین اصحاب اتفاق افتاد:

سبب فتنه: یهودیان برای اسلام و مسلمانان توطئه چیدند، لذا شخص مکار و خبیثی را که با دروغ و حيله، تظاهر به اسلام کرد، برای این هدف به کار گرفتند. این شخص عبدالله بن سبأ، از یهودیان یمن بود که با حقد و کینه بر علیه عثمان بن عفان رضی الله عنه سومین خلیفه از خلفای راشدین سمپاشی کرد، و بر ضد او اتهاماتی را در بین مردم شایع نمود و افرادی کوتاه نظر و ضعیف‌الایمان و فتنه‌انگیز فریب او را خورده و گرد او جمع شدند و با توطئه‌ی خود خلیفه‌ی راشد عثمان رضی الله عنه را مظلومانه به شهادت رساندند، به

دنبال قتل عثمان رضی الله عنه اختلاف بین مسلمین بوجود آمد به این ترتیب فتنه به تحریک یک نفر یهودی و پیروانش شعله‌ور شد و جنگ بین اصحاب که ناشی از اجتهاد آنان بود، اتفاق افتاد.

ابن ابی العز حنفی شارح عقیده‌ی طحاویه می‌گوید:

«اصل رفض را منافقی زندیق بوجود آورد، علما گفته‌اند: هدف او از بین بردن اسلام و عیب‌جویی از پیامبر صلی الله علیه و آله بود. عبدالله بن سبأ با تظاهر به اسلام خواست اسلام را با مکر و حیل‌های خود به نابودی بکشاند. همان کاری که بولس در دین نصاری کرد. او به ظاهر عبادت و امر به معروف و نهی از منکر می‌کرد، تا اینکه با قتل عثمان نقشه‌ی خبیث خود را عملی کرد. پس از آن به کوفه رفت و درباره‌ی علی و مقام او غلو و افراط کرد، او برای پیاده کردن نقشه‌هایش در ظاهر علی را یاری می‌کرد، این خبر به علی رضی الله عنه رسید، دستور داد که او را بکشند، اما او به قرقیس گریخت». داستان این یهودی در کتاب‌های تاریخ معروف است.

شیخ الاسلام رحمته الله می‌گوید: «همین که عثمان رضی الله عنه کشته شد، دلها پراکنده و مشکلات بزرگتر شدند، انسان‌های شروری وارد جامعه شدند، بزرگان و نیکوکاران ضعیف و عاجز شدند، آنانی که توانایی فتنه نداشتند دست به فتنه‌انگیزی زدند، و کسانی که دوستدار خیر و صلاح بودند توانایی انجام آن را پیدا نکردند.

بالاخره مردم با امیر المؤمنین علی بن ابی‌طالب رضی الله عنه بیعت کردند، او در آن هنگام لایق‌ترین مردم به خلافت و از همه برتر بود، اما قلوب متفرق شده و آتش فتنه شعله‌ور شد. در نتیجه وحدت کلمه از بین رفته و نظم جامعه‌ی اسلامی از هم پاشید، خلیفه و بزرگان امت نتوانستند خیر و صلاحی را که در

نظر داشتند، در جامعه برقرار کنند، گروه‌هایی از جامعه دچار تفرقه و فتنه شدند، و بالاخره آنچه که نباید روی دهد...! روی داد»^(۱).

در ادامه شیخ با معذور دانستن اصحابی که در جنگ علی و معاویه رضی الله عنهما شرکت کردند می‌گوید:

«معاویه در هنگام جنگ با علی نه ادعای خلافت را کرد و نه با او بیعتی صورت گرفته بود. جنگ او به خاطر این نبود که او خودش را خلیفه و یا مستحق خلافت می‌دانست، چون بر این واقعیت اقرار داشت، و هر کسی از معاویه سوال می‌کرد به این واقعیت اعتراف می‌کرد. معاویه و یارانش نمی‌خواستند با علی و یارانش بجنگند و بر او غالب شوند، بلکه علی رضی الله عنه واجب می‌دانست که معاویه و یارانش از او اطاعت و با او بیعت کنند؛ چون داشتن بیشتر از یک خلیفه برای مسلمانان ممکن نبود. این در حالی بود که آنان از اطاعت او دست کشیده و از این واجب سرپیچی کرده و مسلح و قدرتمند بودند، لذا لازم دانست که با آنان بجنگد تا این واجب را ادا کنند و با اطاعت از خلیفه با دیگر مسلمانان متحد شوند. معاویه و کسانی که با او بودند می‌گفتند: اطاعت خلیفه بر ما واجب نیست و نباید بخاطر اطاعت نکردن از خلیفه کشته شویم و اگر کشته شویم مظلوم هستیم، می‌گفتند: عثمان به اتفاق مسلمین مظلوم کشته شد، و قاتلان او در لشکر علی هستند، بلکه اکثریت آن را تشکیل می‌دهند، و دارای قدرت و سلاح هستند، لذا اگر ما را مجبور به بیعت کنند به ما ظلم و دشمنی کرده‌اند و علی توانایی تحویل دادن آنان را ندارد، همان طور که توانایی نداشت آنان را از عثمان دور کند.

---

(۱) مجموع الفتاوی (۲۵/۳۰۴-۳۰۵).

لذا بر ما واجب است که با خلیفه‌ای بیعت کنیم که با ما به عدالت و انصاف رفتار کند»^(۱).

عقیده‌ی اهل سنت و جماعت درباره‌ی اختلافاتی که بین اصحاب روی داده و در جریان آن جنگ‌هایی بین صحابه برپا شده، در دو مورد خلاصه می‌شود:

1- اهل سنت از قضاوت و داوری در اختلافاتی که در بین صحابه بوجود آمده خودداری و از جر و بحث در این باره پرهیز می‌کنند، چون سکوت در خصوص این اتفاقات بهترین راه سالم ماندن است. و می‌گویند:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [الحشر: 10].

«پروردگارا! ما و برادرانمان را که در ایمان آوردن از ما سبقت گرفتند پیامرز، و در دل‌های ما کینه‌ی کسانی را که ایمان آورده اند قرار نده، پروردگارا! تویی که رؤوف و مهربانی.»

2- پاسخ به آثاری که درباره‌ی گناهان آنان نقل شده و این به چند دلیل است: ا- در میان این آثار دروغ‌هایی است که دشمنان به آنان نسبت داده اند تا شخصیت آنان را لکه دار کنند.

ب- در برخی از این آثار جملاتی زیاد و کم شده و با وارد کردن دروغ، ظاهر صحیح روایات از بین رفته است و این آثار تحریف شده به علت کم اهمیت بودن مورد توجه قرار نمی‌گیرند.

ج- آنچه از این آثار به اثبات رسیده است - که البته کم هستند - اصحاب در آن موارد معذورند چون با توجه به مجتهد بودنشان، یا به حق

(۱) مجموع الفتاوی (۳۵/۷۲-۷۳).

رسیده‌اند یا نرسیده و به خطا رفته‌اند. آن هم از موارد اجتهادی است که اگر اجتهاد مجتهد حق باشد دو اجر دارد و اگر خطا شود یک اجر دارد، و خطایشان نیز بخشوده شده است. چون پیامبر ﷺ فرموده: «إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ»^(۱). «اگر حاکم، اجتهاد کند و حکمی را صادر نماید که درست باشد، دو پاداش به او می‌رسد. و اگر اجتهاد کند و حکمی را صادر نماید ولی در آن، دچار اشتباه شود، یک پاداش به او می‌رسد».

د- آنان بشر بوده‌اند و بشر از خطا مصون نیست و از گناه نیز معصوم نبوده‌اند، اما در مقابل، گناهی که ممکن است از آنان سر زده باشد، مکفرات زیادی داشته‌اند که بوسیله‌ی آن گناهانشان از بین می‌رود، بعضی از مکفرات عبارتند از:

(1) گناهکار از گنااهش توبه کرده باشد و توبه، گناهان را - هر گناهی که باشد - از بین می‌برد. ادله‌ی زیادی در این باره آمد است.

(2) اصحاب رضی الله عنهم، سوابق و فضایی دارند که موجب مغفرت گناهانشان - در صورت ارتکاب گناه - می‌شود:

﴿إِنَّ الْحُسْنَائِ يُدْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ﴾ [هود: 114]. «به تحقیق نیکی‌ها گناهان را از بین می‌برند».

(3) حسنات و کارهای خوب اصحاب چند برابر می‌شود و هیچ کس در فضل و برتری با آنان برابر نیست. و از فرموده‌ی پیامبر ﷺ ثابت است

(۱) بخاری و مسلم از عمرو بن عباس رضی الله عنه.

که آنان بهترین مردمند و ارزش هر مشت صدقه‌ی آنان برابر است با اندازه کوه احد طلایی که دیگران می دهند بلکه بیش از آن^(۱).

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمته می گوید: «اهل سنت و جماعت و امامان دین معتقد به عصمت هیچ کدام از صحابه و اهل بیت پیامبر و سابقین و غیره نیستند، بلکه وقوع گناه از همه امکان پذیر است، خداوند بلند مرتبه با توبه گناهان آنان را بخشیده و درجات آنان زیاد می کند، و با حسنات و سایر اسبابی که محو کننده‌ی سیئات است آنان را مورد عفو خود قرار می دهد. خداوند می فرماید:

﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿۳۳﴾ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۴﴾ لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۳۵﴾﴾ [الزمر: 33-35].

«و کسی که صدق [قرآن] را آورد و آن را تصدیق کرد آنان پرهیزگارانند، برایشان هست آنچه بخواهند نزد پروردگارشان، این پاداش نیکوکاران است، تا اینکه خداوند اعمال بد آنان را پوشاند و پاداش آنان را بجزای کارهای که انجام می دهند بدهد».

و می فرماید:

﴿إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي دُرِّيَّتِي ۖ إِنَِّّي نُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۱۵﴾﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْحَنَّةِ ۖ وَعَدَّ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿۱۶﴾﴾ [الأحزاب: 15-16].

(۱) متفق علیه.

«تابه سن جوانی و چهل سالگی می رسد، می گوید: پروردگارا! مرا یاد بده که شکر نعمتی را بکنم که توبه من و والدینم دادی. و عمل صالحی انجام دهم که مورد رضایت تو باشد، و فرزندان و نسلم را اصلاح کن، من به سوی تو برگشتم و من از مسلمانان هستم، آنان کسانی هستند که کارهای نیکویشان را از آنان قبول می کنیم و از گناهان آنان می گذریم و آنان از بهشتیانند»^(۱).

دشمنان خدا از اتفاقاتی که بین صحابه در هنگام فتنه، مانند اختلاف و جنگ روی داده برای صدمه زدن و از بین بردن کرامت آنان استفاده کرده اند، متأسفانه برخی از نویسندگان معاصر آنها را در این نقشه‌ی خبیث تایید کرده و بدون شناخت، برخی را مدح و گروهی را ملامت کرده و خود را بین اصحاب رسول الله ﷺ داور قرار داده اند، و بدون دلیل بعضی را بر حق و بعضی را خطاکار دانسته اند. بلکه فراتر از این، از روی جهالت و پیروی از هوی آنچه را که مغرضین و کینه‌توزان خاورشناس و پیروانشان درباره‌ی اصحاب می گویند تکرار کرده و طبق آن حکم صادر می کنند تا بتوانند برخی از مسلمانان بی خبر را به شک و شبهه اندازند، این نویسندگان غافل از این هستند که مخالفان صحابه کسانی هستند که فرهنگ و تمدنشان بوسیله‌ی امت اسلامی و به خصوص صحابه و سلف صالح از بین رفته است، لذا آنان از این طریق می خواهند اسلام را زیر سوال ببرند و وحدت مسلمانان را از هم بپاشند و تخم کینه و بغض را در دل مسلمانان ساده نسب به سلف صالحشان بکارند، و از اقتدا به سلف و این آیه مردم را محروم کنند:

---

(۱) مجموع (۶۹/۱۵).

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [الحشر: 10].

«آنانی که پس از استغهای آیندی گویند: پروردگارا! مارا و آن برادرانمان را که در ایمان آوردن از ما پیشی گرفتند، بیامرز. و در دل های ما هیچ کینه ای از کسانی که ایمان آورده اند، قرار مده، پروردگارا! تویی که رؤوف و مهربانی.»

دشنام و ناسزاگویی صحابه حرام است^(۱)

نهی از دشنام و ناسزاگویی صحابه:

از اصول دین مسلمانان این است که قلب و زبانشان نسبت به اصحاب رسول الله ﷺ سالم باشد، خداوند مؤمنان را به این صفت توصیف کرده و می فرماید:

﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [الحشر: 10].

«و کسانی که بعد از آنان [مهاجرین و انصار] آمدند می گویند: پروردگارا! گناهان ما و برادران ما را بخش، کسانی که با ایمان شان از ما پیشی گرفتند، و در قلب های ما نسبت به کسانی که ایمان آوردند کینه قرار مده، پروردگارا! تو رؤوف و رحیمی.»

(۱) در این مورد امام سیوطی کتاب خوب و مفیدی بنام «إلقام الحجر لمن زكى ساب آبي بكر وعمر عليهما السلام» نوشته اند که ترجمه ی فارسی آن بنام «دفاع از شیخین عليهما السلام (دفاع مقدس)» در سایت کتابخانه الکترونیکی عقیده موجود است. [مصحح]

اهل سنت به دستورات رسول الله ﷺ جامه‌ی عمل پوشانده و سفارشات او را درباره‌ی اصحابشان رعایت می‌کنند. یکی از آن سفارشات حدیث زیر است که فرمودند: «لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنْفَقَ أَحَدُكُمْ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ»^(۱). «اصحابم را دشنام ندهید! قسم به ذاتی که جانم در دست اوست اگر هر یک از شما به اندازه‌ی کوه احد، طلا صدقه بدهد، به اندازه‌ی یک یا نصف مشت صدقه‌ی آنان نمی‌رسد».

اهل سنت از خوارج و کسانی که اصحاب رسول الله را دشنام داده و بغض آنان را در دل دارند، و فضایل‌شان را انکار می‌کنند و اکثرشان را کافر می‌دانند بری و بیزارند.

اهل سنت معتقدند که اصحاب رسول الله ﷺ بهترین امت می‌باشند، و فضایلی را که در قرآن یا سنت صحیح برای صحابه ذکر شده، باور دارند. همانطور که پیامبر ﷺ می‌فرماید: «خَيْرُكُمْ قَرْنِي»^(۲). «بهترین شما [مسلمانان] کسانی هستند که در قرن من زندگی می‌کنند».

وقتی پیامبر ﷺ افتراق امت به هفتاد و سه فرقه را ذکر کرد و فرمود همه در آتش هستند، مگر یک گروه، اصحاب درباره‌ی آن گروه سوال کردند، فرمود: «مَا أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ وَأَصْحَابِي»^(۳). «آنان کسانی هستند که بر روشی که من و اصحابم امروز هستیم باشند».

---

(۱) متفق علیه.

(۲) متفق علیه.

(۳) امام احمد و طبرانی و سایر ائمه.

ابو زرعه که بزرگترین استاد امام مسلم است، می‌گوید: «هر که را دیدی که از صحابه‌ای عیب‌جویی می‌کند بدان که زندیق است، زیرا قرآن، رسول و آنچه که رسول آورده حق است و اصحاب بودند که اینها را به ما رساندند، لذا هر کس از شأن آنان بکاهد هدفش باطل کردن قرآن و سنت است، چنین فردی به کسر شأن سزاوارتر و شایسته‌تر است که حکم زندیق و گمراه بودن به او داده شود».

علامه ابن حمدان در «نهایة المبتدین» می‌گوید: «هر کس به یکی از اصحاب دشنام دهد و معتقد باشد که این دشنام دادن، حلال است، کافر است، و اگر آن را حلال نداند فاسق است»، و نظریه‌ی دیگر او این است که می‌گوید: «به طور مطلق کافر است، و هر کس آنان را فاسق یا کافر بداند یا طعنه به دینشان بزند، کافر است»^(۱).

---

(۱) شرح عقیده‌السفارینی (۲/۳۸۸-۳۸۹).